

Ray Dhaliwal
Real Estate Broker

Moving to Indiana?

Contact Ray Dhaliwal @ 317-993-4987

Helpful in Easy and Accessible Home Loans at best Interest Rates.

Listing and Selling Homes in Indianapolis Area.

Good relations with all the well reputed leading Builders in the Area.

Specialized in Pre-Sale homes for Investment and Residential purposes.

CENTURY 21 SCHEETZ
RAYD@C21Scheetz.com

Twenty-Fourth Year of Publication

ਨਿਊਯਾਰਕ ਐਡੀਸ਼ਨ

Price 50¢

Email: punjabtimes1@gmail.com

www.punjabtimesusa.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 24, Issue 46; November 18, 2023

20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਬੱਸ ਕਰਾਈ

ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਸ਼ਿਤ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਿਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ/ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਚਲਾਏ ਪਟਾਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਿਖਰਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਲੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਸ਼ਿਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਹਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਏ.ਕਿਊ.ਆਈ.) 400 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ 'ਖਤਰਨਾਕ' ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਸਵਿਸ ਗਰੁੱਪ ਆਈ.ਕਿਊ. ਏਅਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੁੰਬਈ ਪੰਜਵੇਂ ਅਤੇ ਕੋਲਕਾਤਾ ਛੇਵੇਂ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਵਾ ਨੂੰ ਪਲੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾੜੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੀਵਾਲੀ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਏ ਮੀਂਹ ਕਰ ਕੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ ਸੀ ਪਰ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚਲਾਏ ਪਟਾਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਉੱਤੇ ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਵਿਚ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਸੱਤਾ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਵਿਰੋਧ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਈ।

ਅਠਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਣੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚਾਰ ਰਾਜਾਂ 'ਚ ਸਰਗਰਮ 18 ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ (ਗੈਰ-ਰਾਜਨੀਤਕ) ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰ ਕੇ 20 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਡੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਦਫਤਰਾਂ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਠੋਸ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ, ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਪਰਚੇ ਅਤੇ ਰੈੱਡ ਐਂਟਰੀਆਂ, ਜੁਰਮਾਨੇ, ਪਾਸਪੋਰਟ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ, ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਰੱਦ ਕਰਨ, ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਉਣ ਸਣੇ ਕਈ ਮੁੱਦੇ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਰਾ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬੀਤੇ ਹਫਤੇ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਟਾਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮਹਿਜ਼ ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ (ਐਨ.ਸੀ.ਆਰ.) ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਲਈ ਹਨ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਮੂਹ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਠੋਸ ਯਤਨ ਕਰਨ।

ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓਰੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 17 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਚੌਕੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੋਆਣਾ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰੱਦ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਮੁੱਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਅਤੇ 39 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇਵੋ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਮੂਹ ਪੰਥਕ ਦਲਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਸੱਦੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਰਸੂਖ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਿ

ਮੰਤਰਾਲੇ ਕੋਲ ਭਾਈ ਰਾਜੋਆਣਾ ਸਬੰਧੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ 15 ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਭੇਜੇ।

ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੀਵਾਲੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ, ਭੈਅ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਰੂਪੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੰਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਜਾਤਾਂ ਪਾਤਾਂ, ਉਚ ਨੀਚ, ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂਪਣੇ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 52 ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਹੁਕਮਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਿੱਖ ਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ।

One stop shop for all your taxi needs

The Friendly Group Ltd.
Chelsea Taxi Brokers
Ph: 212-947-9833, 212-695-0601
40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ

- All types of insurance
- * Medallion transfers
- * Accident claims
- * Taxi Stand Facility available

We are here at your service to sell and buy or insure medallions and we are in business to help our Punjabi Community since last 40 years.

ਟੈਕਸੀ ਮਡਾਲੀਅਨ ਖਰੀਦਣ, ਵੇਚਣ ਜਾਂ ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲੈਣ ਜਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਡਾ ਸੁਝਾਵਾਨ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਸਟਾਫ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ।

*Ask us about Purchase or new buyer and financing.

ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮਾਗਮ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਸੜਕਨਾਮਾ' ਦੀ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਰਿਲੀਜ਼

ਸਰੀ: ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫੋਰਮ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰਦਰਸ਼ਨ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਸਟ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਟਰੱਸਟ ਯੂ.ਕੇ. ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮਰਹੂਮ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ

ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਡਾ. ਤਨਵੀਰ ਕਾਸਿਮ ਰਾਣਾ ਸਨ। ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫੋਰਮ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਅਬਦੁੱਲ ਰੱਜ਼ਾਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਬੈਚਲਰ ਆਫ ਟੀਚਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜੀਵਨ ਇਕ

ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੈਨੇਡਾ ਵਸਦੇ ਜੈਤੋਗ ਸਿੰਘ ਅਨੰਤ ਵੱਲੋਂ ਵੋਇਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੂਮ ਲਿੰਕ 'ਤੇ ਹੋਏ ਸਮਾਰੋਹ 'ਚ ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਚਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ

ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਨਾਮਵਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਆਫ ਆਰਟਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ 'ਬਾਪ' ਦੇ ਸੀਈਓ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਜਿਦਾ

ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਮਰਹੂਮ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮੌਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਮੀਰ ਖਲੀਲ ਰਹਿਮਾਨ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਾਸੀਫ ਨਾਗੀ ਸਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਡਾ. ਸਾਇਸਤਾ ਨੁਜ਼ਹਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹਾਇਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ

ਦੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦਾ ਜਨਮ 1923 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ "ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸਨ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮਾਸਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ "ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ" ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਕੀਤੀ। 1956 ਤੋਂ 1962 ਤੱਕ ਉਹ ਪੰਜਾਬ

ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਬੇਸਿਕ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣ ਗਈ। ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਫ਼ਾਰ ਵਿਮੈਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵੀ ਰਹੇ। 1975 ਵਿਚ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਬਣੇ। ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਿਲਾ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਸਨ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 99 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ

ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਰੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜਮਾਨਾ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦਿੱਤ ਮਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਸੜਕਨਾਮਾ' ਦੀ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਹੈਦਰ ਵੰਡਲ, ਨਾਮਵਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ, ਨਾਵਲਕਾਰ, ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਕਵੀ ਪ੍ਰੋ. ਆਸ਼ਿਕ ਰਾਹੀਲ ਨੂੰ ਲਾਈਫਟਾਈਮ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਐਵਾਰਡ ਅਤੇ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਦਲੇ ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਕਲਿਆਣ, ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਇਬਾਦਤ ਨਬੀਲ ਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਲੈਕਚਰ ਕਿੰਨਰਡ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੇਵਕ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

-ਹਰਦਮ ਮਾਨ

ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿਖੇ ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ

ਬਰੈਂਪਟਨ: 5 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ 'ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ' ਵਿਚ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਮਵਰ ਕਵੀ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਨਮਾਨ-ਸਮਾਰੋਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਡਾ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਪੂ ਸ਼ਬੇਗ ਸਿੰਘ ਕਬੂਰੀਆ, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੰਜਲ, ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਪਰਮਾਰ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸਨ।

ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਰਸ਼ਨਪਾਲ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਉੱਚੇਰੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤ

ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ। ਡਾ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹਰਮਿਅਕ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਡੀਨ

ਸਾਹਿਤਕ ਸਾਂਝਾਂ, 'ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਿੱਖ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਟੋਰਾਂਟੋ' ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਅਤੇ ਕਵੀ-ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਹਰਦਿਆਲ ਝੀਤਾ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋ-ਲੇਖਕ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਠੀ, ਡਾ. ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਬੱਗਾ, ਸ਼ਬੇਗ ਸਿੰਘ ਕਬੂਰੀਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਮੰਚ-ਸੰਚਾਲਕ ਨੇ ਰਿੱਟੂ ਭਾਟੀਆ ਨੂੰ ਮੰਚ 'ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕਲਾਮ ਸੁਣਾਇਆ। ਉਪਰੰਤ, ਡਾ. ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਬੱਗਾ ਵੱਲੋਂ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸਬੰਧੀ ਕਵਿਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਸੁਖਚਰਨਜੀਤ ਗਿੱਲ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਜਿੰਦ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਹਰਮੇਸ਼ ਜੀਵੇਵਾਲ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੀਆਂ ਚਾਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਰਪੂਰ ਦਾਦ ਮਿਲੀ।

ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ, ਮੀਡੀਆ-ਕਰਮੀ ਇਕਬਾਲ ਮਾਹਲ, 'ਪਰਵਾਸੀ ਮੀਡੀਆ ਗਰੁੱਪ' ਦੇ ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਰਜਿੰਦਰ ਸੈਣੀ, 'ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆ ਟੀ.ਵੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਹਰਜੀਤ ਗਿੱਲ ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। -ਡਾ. ਝੰਡ

ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸਰਗਰਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਬੂਰੀਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦਾ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਬਣਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਹਨ। ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਦੇ

ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵਜੋਂ ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਝੰਡ ਨੇ ਡਾ. ਐੱਸ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਬੇਹਤਰੀਨ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਹਰੇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਹੋਏ। ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਿੱਖ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਟੋਰਾਂਟੋ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੈਦੂ, ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਰਜਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਸੁਆਗਤੀ

ਕਾਲਜ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ 'ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ' ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਪਰਵਾਸ' ਬਾਰੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੰਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 'ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ

'ਹੈਮਿਲਟਨ ਮੈਰਾਥਨ ਰੋਡ 2 ਹੋਪ' ਈਵੈਂਟ ਵਿਚ ਟੀਪੀਏਆਰ ਕਲੱਬ ਦੇ ਛੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਲਿਆ ਹਿੱਸਾ

ਹੈਮਿਲਟਨ: 4 ਅਤੇ 5 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੈਮਿਲਟਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੋਏ 'ਹੈਮਿਲਟਨ ਮੈਰਾਥਨ ਰੋਡ 2 ਹੋਪ' ਵਿਚ ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਰਗਰਮ ਟੀ.ਪੀ.ਏ.ਆਰ. ਕਲੱਬ ਦੇ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ 21.1 ਕਿਲੋਮੀਟਰ 'ਹਾਫ਼-ਮੈਰਾਥਨ' ਲਈ ਦੌੜੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ, ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਚ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਮਨਜੀਤ ਨੌਟਾ ਅਤੇ ਜਸਜੀਤ ਖੋਸਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਮੈਰਾਥਨ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਵਿਚ ਦੌੜਾਕ ਮੈਰਾਥਨ, ਹਾਫ਼-ਮੈਰਾਥਨ, 10 ਅਤੇ 5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ

ਲਈ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਦੌੜ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕੱਸ ਲਈ ਅਤੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਹਾਫ਼-ਮੈਰਾਥਨ ਲਈ ਦੌੜਨ ਵਾਲੇ ਦੌੜਾਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ ਆਪਣੇ 65-69 ਸਾਲ ਵਾਲੇ ਉਮਰ-ਵਰਗ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇਕ ਘੰਟਾ 47 ਮਿੰਟ 12 ਸਕਿੰਟ ਅਤੇ ਇਕ ਘੰਟਾ 50 ਮਿੰਟ 7 ਸਕਿੰਟ ਨਾਲ ਦੂਸਰੇ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਰਹੇ। ਕਲੱਬ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਚ ਨੇ ਇਹ ਦੌੜ ਇਕ ਘੰਟਾ

47 ਮਿੰਟ 20 ਸਕਿੰਟ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ 2 ਘੰਟੇ 5 ਮਿੰਟ 2 ਸਕਿੰਟ, ਮਨਜੀਤ ਨੌਟਾ ਨੇ 2 ਘੰਟੇ, 13 ਮਿੰਟ 15 ਸਕਿੰਟ ਅਤੇ ਜਸਜੀਤ ਖੋਸਾ ਨੇ 2 ਘੰਟੇ 17 ਮਿੰਟ 52 ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਸੰਪੰਨ ਕੀਤੀ। ਕਲੱਬ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੈਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਦਿਨ ਚੱਲੇ ਇਸ ਈਵੈਂਟ ਵਿਚ 3500 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਦੌੜਾਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਰਿਪੋਰਟ: -ਡਾ. ਝੰਡ

ਟੈਕਸਸ ਵਿਚ ਦੋ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਟੱਕਰ; 8 ਮੌਤਾਂ

ਟੈਕਸਸ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਜ਼ਾਵਾਲਾ ਕਾਉਂਟੀ, ਟੈਕਸਸ ਵਿਚ ਦੋ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਈ ਭਿਆਨਕ ਟੱਕਰ ਵਿਚ 8 ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਠੱਕਰ ਏਨੀ ਭਿਆਨਕ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਖੱਚੇ ਉਡ ਗਏ ਤੇ ਇਕ ਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਟੈਕਸਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਨੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਮਨੁੱਖੀ ਤਸਕਰੀ ਵਿਚ

ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਕ੍ਰਿਸ ਓਲੀਵਰੇਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਹਾਂਡਾ ਕਾਰ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਮਨੁੱਖੀ ਤਸਕਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਾਰ 'ਨੋ ਪਾਸਿੰਗ ਜ਼ੋਨ' ਵਿਚੋਂ ਭਜਾ ਕੇ ਲਿਜ਼ਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਾਰ ਸਿੱਧੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਗਈ ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸ ਵਿਚ

ਸ਼ਾਮਿਲ ਇਕ ਕਾਰ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

ਹਾਦਸਾ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਟੈਕਸਸ ਵਿਚ ਬੇਟਸਵਿਲੇ ਕਸਬੇ ਨੇੜੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਮੀਲ ਦੂਰ ਜੂ ਐਸ 57 ਮਾਰਗ ਉੱਪਰ ਵਾਪਰਿਆ। ਫਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ

ਸਵਾਰ ਡਰਾਈਵਰ ਸਮੇਤ ਦੋਨੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਜਾਰਜੀਆ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਜੋਸ ਲਰਮਾ (67) ਤੇ ਇਸਾਬੇਲ ਲਰਮਾ (65) ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਬੁਲਾਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਂਡਾ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਸ਼ੱਕੀ ਤਸਕਰ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ 6 ਜਣੇ ਵੀ ਦਮ ਤੋੜ ਗਏ।

-ਹੁਸਨ ਲੜੋਆ ਬੰਗ

ਪਰਕਸ ਵੱਲੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਕੋ-ਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀ ਲਿਮਿਟਿਡ ਲੁਧਿਆਣਾ/ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਪਰਕਸ) ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟਾਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਤੀਕ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ 1262 ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 232 ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1967 ਵਿਚ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਐਕਟ (ਦਿ ਪੰਜਾਬ ਐਂਡਿਸ਼ਲ ਲੈਂਗੁਏਜਜ਼ ਐਕਟ 1967) ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਨੂੰ 56 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਅਦਾਲਤੀ ਕੰਮ ਕਾਜ ਅਜੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਚਿੰਨ੍ਹੀ ਪੱਤਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਘੁੰਮਣ ਤੇ ਡਾ. ਗੁਮਟਾਲਾ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਬੰਗਾਲ, ਗੁਜਰਾਤ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਆਦਿ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਵਿਕ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾਣ।

ਜੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਟਾਈਪਿਸਟਾਂ ਤੇ ਸਾਰਟਹੈਂਡ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਨਵਾਂ ਸਟਾਫ

ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਆਪਣੀ ਬੱਸ ਖਰੀਦੇ ਤੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਸਗੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ, ਦਿੱਲੀ ਆਦਿ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੇਚੇ।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਹਵਾਲਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਾਠਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਣ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਕਰਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸਕਣ। ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ, ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੋਹਲ, ਡਾ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਐਸ ਪੀ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਉੱਪਰ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਏ।

ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਐਂਡ ਇਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਸਰਵਿਸ ਬਿਲ 2011 ਦੇ ਬਿੱਲ ਦਾ ਖਰਤਾ 2011 ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਅਜੇ ਤੀਕ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਤੀਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਹੋ ਸਕੇ।

- ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟਾਲਾ

ਗੁਰਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੂੰ ਸਦਮਾ; ਜੀਜਾ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਫਰਿਜ਼ਨੋ: ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਨਿਵਾਸੀ ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਬੀਤੀ 9 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ 65 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਨ। ਸ. ਘੁੰਮਣ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਸਨ। ਉਹ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਪਤਨੀ ਨਵਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਬੇਟੇ ਸਨਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਨੀ ਘੁੰਮਣ, ਪਰਮਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਗੈਰੀ ਘੁੰਮਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪਣਾ ਭਰੋ-ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਸ. ਘੁੰਮਣ, ਪੰਜਾਬ ਮੇਲੂ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ. ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੁਰਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਜੀਜਾ ਸੀ

ਸਨ। ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਰੁਦਰਪੁਰ (ਯੂ.ਪੀ.) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵੀ ਰਹੇ। ਸ. ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਬੁੱਧਵਾਰ 15 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 11 ਵਜੇ ਸ਼ਾਂਤ ਭਵਨ 4800 5 31Aytton Ave, Fofler, 31 93625 ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਪਰੰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ 4250 5 Uincoln ave. Fresno, 31 93725 ਵਿਖੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਨੀ ਘੁੰਮਣ ਨੂੰ 916-949-5185 ਜਾਂ ਗੁਰਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੂੰ 916-320-9444 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Matrimonials

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Ramgharia Sikh boy 5'8" 1992 born, MEng Western University Canada, Working as Senior Software Engineer in Toronto Canada, Looking for a girl in similar profession living in Canada or US. Email: dev.kirat@gmail.com Ph +1 (313) 718-0178

45-48

Sikh Ahluwalia family looking for a Gursikh girl with educated background for their 36, 5'8" son. Qualification BTech IT and PG in software development. Working as an IT professional in New York based company. He is turbaned Gursikh boy having faith in Guru Granth Sahib ji. Current location- Hartford CT. Please contact us at Whatsapp 91-8860131363 or Email richiewalia@gmail.com

45-48

ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕਾ, ਉਮਰ 36 ਸਾਲ, ਕੱਦ 5 ਫੁੱਟ 11 ਇੰਚ, Software Manager (San Francisco, CA, USA), ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ, San Francisco Bay Area ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਘਰ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ (ਵਿਆਹ ਤੋਂ 4 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ) ਲਈ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ, ਕੇਸਕੀ/ਦਸਤਾਰਧਾਰੀ (or willing to wear) ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਯੂ ਐਸ ਏ ਜਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿ ਰਹੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ। ਜਾਤਪਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਆਪਣਾ ਬਾਇਓਡੇਟਾ ਅਤੇ ਤਸਵੀਰ singhmat001@gmail.com 'ਤੇ ਈਮੇਲ ਕਰੋ ਜਾਂ +91-98993-79442 'ਤੇ ਵਟਸਐਪ ਕਰੋ ਜਾਂ 1-510-281-7065 'ਤੇ ਫੋਨ ਕਰੋ।

40-43

Wanted suitable girl for Ivy League MBA Jatt Sikh divorced 40 years old 5'10" man settled in the Bay Area (California). Homeowner and working as a Sr Product Manager in big tech. Moved from Chandigarh (India) to the US 12 years ago. Looking in the US only. Caste no bar. dhillonravi1983@gmail.com or 408-859-5613.

36-39

U.S. Citizen, Jatt Sikh, Brar, Fresno, California Resident, Divorced Boy, 33 yrs, 6'-3" tall, Handsome, Pilot in American Airlines. Please email biodata and picture at: flykhush15@gmail.com or Contact: (559) 824-9028

36-39

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Jatt Sikh parents invite matrimonial alliance for their US born daughter 38, 5'9" beautiful, family oriented, never married. Master's in Bioengineering Management- executive position in Bay Area, California. The boy must be from the USA, professionally qualified; good-natured and well settled, with family values. Serious enquiries only. Please respond with latest photo and biodata to kaurprincess11@yahoo.com or whatsapp 669-946-5891

41-44

Jatt Sikh family seeks suitable match for their daughter who has her MD and is currently working in the Bay Area (California) as a Doctor. 38 yrs old (never married). 5'-5". The boy should be settled in the Bay Area (California) with a University degree and professionally employed. Please contact 408-763-3949

39-42

Hindu/Sikh Nai family looking for a suitable match for their U.S. citizen daughter, 26 years, 5'6". She has completed Bachelors of Science and currently in her final dentistry year pursuing DMD degree. The whole family is settled here and are U.S. citizens. Please contact us at: 516-510-9744

39-42

Jat Sikh well educated and well settled family seeking suitable match for their September, 2001 US born 5'-4" daughter. Turban wearing keshadari boy and compatible humble family is preference but others will be considered. She has earned an AA degree in management and Supervision. She is currently employed as a Federal employee in the Bay Area (California). Contact ph:510-861-6491 or pgrrealty@gmail.com

36-39

Ramgarhia Sikh family looking for a suitable Ramgarhia Sikh Dhiman match for their beautiful daughter (US Citizen), 29 years, 5'7", MSC - Physics (India), and licensed paraprofessional educator, residing in Chicago area. Please contact us at: manpreets1211@gmail.com

30-33

ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੌਰਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ

ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ: ਇੱਥੇ ਐਤਕਾਂ 44ਵਾਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਗਏ, ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਲਗਭਗ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਨਮੋਲ ਢਾਡੀ ਜੱਥਾ, ਭਾਈ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਉਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ

ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਆੜਾ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ, ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਤੇ ਢਾਡੀਆਂ ਦਾ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਚੈਨੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ 'ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਡਾ. ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਆੜਾ, ਸੈਕਟਰੀ ਤਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਸਾਂਝ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਰਾਗੀ-ਢਾਡੀ ਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਜਸਮੀਤ ਕੌਰ ਬੈਂਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਮੋਨ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਨੇ 1984 ਦੇ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅਸੈਂਬਲੀ 'ਚ ਪਾਏ ਮਤੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਸਮੀਤ ਕੌਰ ਬੈਂਸ ਨੂੰ ਪਲੇਕ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਰਹਿਣਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਸੁੰਦਰ ਫਲੋਟ ਵਿਚ ਸਜਾ ਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ।

ਕੋਲੀਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਫਲੋਟਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਟਾਲ ਵੀ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭੇ

ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਅੰਤ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ, ਕਵੀਸ਼ਰ, ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਥਾਵਾਚਕ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਵੀਸ਼ਰ ਜੱਥਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ

ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ ਤੇ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸ੍ਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚੋਲਾ ਸਾਹਿਬ ਬਦਲੇ ਗਏ ਤੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ।

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਅਮਰੀਕਨ ਆਫੀਸੀਅਲਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖੇ ਉਥੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ,

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੈਰਿਫ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

ਦੂਸਰੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੋਰੇ-ਕਾਲੇ, ਚੀਨੇ, ਫਿਲਪੀਨਜ਼ ਨੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸੈਂਕੜੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਵਾਦ ਚੱਖਿਆ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਅਧਿਕ ਸੀ।

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ 2020 ਰੈਫਰੈਂਡਮ ਜੋ ਕਿ 28 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸਾਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਵਿਚ ਹੋਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਡਿਸਪਲੇਅ ਦੇਖੇ ਗਏ ਜੋ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਫਲੋਟ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਾਕੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਲੋਟਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, 1984 ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਸਿੱਖ ਏਡਜ਼ ਅਮਰੀਕਾ, ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਮਰੀਕਾ, ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ, ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ, ਸਿੱਖ

ਗਏ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਬਾਰੇ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਕੁਝ ਸਿਰ-ਫਿਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਤੱਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਡ੍ਰਾਫ਼ਾ ਗੁੱਸਾ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸੂਝਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ ਸੜਕ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਚਾਰ-ਮਾਰਗੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੌਰਾਨ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਮਤੇ ਪਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਤਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਬੇਸ਼ਰਤ ਸਿਰਫ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ 'ਤੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ।

- ਹੁਸਨ ਲੜੋਆ ਬੰਗਾ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਿਖੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਹੋਏ 'ਦੀਪਮਾਲਾ ਅਤੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਹੋਈ'

ਫਰਿਜ਼ਨੋ: ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਅਧੀਨ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ "ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਫਰਿਜ਼ਨੋ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਖੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਜਥੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਕਥਾ-ਵਿਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ।

ਗੁਰੂਘਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਾਈਟਾਂ ਅਤੇ ਦੀਵਿਆਂ ਨਾਲ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚ ਇੱਥੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲਿਆ, ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੀਵੇ, ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਆਦਿਕ ਜਗਾ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਟਾਕੇ, ਫੁਲਝੜੀਆਂ ਆਦਿਕ ਵੀ ਚਲਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਅਤੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਟਿਮਟਮਾਉਂਦੇ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।

ਗੁਰੂਘਰ ਅੰਦਰ ਲੱਗੇ ਬਹੁ-ਭਾਂਡੀ ਖਾਣਿਆਂ ਦੇ ਸਟਾਲ ਵੀ ਸਭ ਲਈ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਹੇ। ਗੁਰੂਘਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦਿਸ਼ਟ ਲੰਗਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਚੱਲ ਰਹੇ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਅੰਤ ਸਰਬੱਤ

ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜੇ।

-ਰਿਪੋਰਟ: ਕੁਲਵੰਤ ਧਾਲੀਆਂ/ ਨੀਟਾ ਮਾਛੀਕੇ

ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਿੱਚ 'ਮਹਿਫਲ-ਏ-ਦੀਵਾਲੀ' ਦੌਰਾਨ ਲੱਗੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ

ਫਰਿਜ਼ਨੋ: ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜਨਮੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰਲ ਕੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਖਾਸ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ

ਕਮਾਲ ਗਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੇਗਾਣਾ ਜੋੜੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਗਾ ਕੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਰੰਗੀਨ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਗਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨੱਚਣ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ

ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੰਨੋਰੰਜਨ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਗਾਇਕ ਗੋਗੀ ਸੰਧੂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ "ਮਹਿਫਲ-ਏ-ਦੀਵਾਲੀ" ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਾਇਕਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਹਿੱਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਾ-

ਪੁਨਮ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਜੂਨੀਅਰ ਕਿਸ਼ੋਰ, ਮੀਮੀ ਗਰਿਨ, ਜੋਤੀ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਜੋਸ਼ੀ, ਮਲਿਕ ਅਵਾਨ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਅਰਸ ਖਾਨ, ਅਮਰ ਸੱਭਰਵਾਲ, ਕਮਲ ਸੰਬਰਵਾਈ, ਟਰੀਸ਼ਾ, ਸੁੱਖ, ਦਿਲਜੀਤ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਲੈਡਿਨ ਆਦਿ ਨੇ ਰੌਣਕਾਂ ਲਾਈਆਂ।

ਮਹਿਫਲ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਗੋਗੀ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਸੰਧੂ ਵੱਲੋਂ ਰਾਤਰੀ ਦੇ ਸੁਆਦਿਸ਼ਟ ਖਾਣੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਮਠਿਆਈਆਂ ਦੇ ਡੱਬੇ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਗਾਉਂਦੇ, ਹੱਸਦੇ ਖੇਡਦੇ ਅਤੇ ਨੱਚਦੇ ਮਹਿਫਲ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ।

-ਕੁਲਵੰਤ ਧਾਲੀਆਂ/ ਨੀਟਾ ਮਾਛੀਕੇ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 'ਇੰਡੀਆ' ਗੱਠਜੋੜ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਆਸਾਰ ਮੱਧਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ 'ਇੰਡੀਆ' ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੈਰ ਲੱਗਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਘੱਟ ਹੀ ਜਾਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਬਕਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਉੱਤੇ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਿਰ- ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ। ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ- ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਧਰਮਸੇਤ, ਭਾਰਤ ਭੂਸ਼ਣ ਆਸੂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਾਮ ਅਰੋੜਾ ਆਪਣੀਆਂ ਕਬਿਤ ਵਿੱਤੀ ਬੇਨੇਮੀਆਂ ਲਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਪੁਲਾਟ ਅਲਟਮੈਟ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਅੰਤਿਮ ਪੇਸ਼ਗੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਾਬਕਾ ਜੰਗਲਤ ਮੰਤਰੀ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਗਿਲਜੀਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਜਾਂਚ ਵਿਜ਼ੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀਆਂ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕਾਂਗੜ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿੰਦਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਸੱਦਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਆਲੋਚਕ ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ

ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਹਨ। ਸੂਬਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੱਤ ਚੋਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ,

ਨੇ ਨਾਮ ਨਾ ਛਾਪਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ, 'ਇਹ ਅਨੋਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ (ਕਾਂਗਰਸ) ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਨੂੰ (ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ) ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ।' ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਟੀ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੰਡੀਆ ਬਲਾਕ ਲਈ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨੇ 'ਆਪ' ਤੇ ਜਾਤੀਵਾਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਵਿਜ਼ੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਦਖਲ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੁਖਵਿਲਾਸ ਹੋਟਲ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਤੇ ਡਰੱਗਜ਼ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਮਜੀਠੀਆ ਵਿਰੁੱਧ ਨਰਮੀ ਵਰਤਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਵਿਜ਼ੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਬਿਊਰੋ ਕੋਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਰੰਗਤ ਦੇਣੀ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।' 'ਆਪ' ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਮਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਡੀਆ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚੋਂ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ 13 ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਸੀਟ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ: ਭਾਜਪਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੇ 35 ਫੀਸਦ ਨਮੂਨੇ ਫੇਲ੍ਹ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ: ਭਾਜਪਾ

ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 2 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਆਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ ਸਰਕਾਰ' ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਤੁਰਤ ਹੱਲ ਕਰੇ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਕਰੇ।

ਮੁਕਤਸਰ: ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ 10 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਣੀ ਦੇ 35 ਫੀਸਦੀ ਨਮੂਨੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੇ 141 ਨਮੂਨੇ ਲਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 50 ਸੈਂਪਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਹਨ। ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੈਅ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਵਿਭਾਗੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਬੱਸ ਅੱਡਿਆਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਿਆਂ, ਹੋਟਲਾਂ, ਰੈਸਟਰਾਂ ਸਣੇ ਵਾਟਰ ਵਰਕਸ ਤੇ ਆਰਓ ਵਾਟਰ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਅਤੇ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਹੈਲਥ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਟੀ.ਡੀ.ਐਸ. (ਟੋਟਲ ਡਿਜ਼ੋਲਵਡ ਸੋਲਿਡ) ਦਾ ਪੱਧਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪੀ.ਪੀ.ਐਮ. (100 ਪਾਰਟਸ ਪਰ ਮਿਲੀਅਨ) ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਚੀਫ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਡਾ. ਰੀਟਾ ਬਾਲਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਲੋਰੀਨ ਪਾ ਕੇ ਸੋਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ

ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਪਾਣੀ ਬਦਲਣ ਲਈ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਆਰਓ ਵਾਟਰ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਬੰਦ ਪਏ ਹਨ। ਪਲਾਂਟ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੈਕਟ ਹੋਰ ਡੁੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ

ਇਹ ਪਲਾਂਟ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਸਾਲ 2022 'ਚ 47 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ 424 ਨਮੂਨੇ ਲਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 200 ਸੈਂਪਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਮਹਿਜ਼ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ: ਜਾਖੜ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਨੀਲ ਜਾਖੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਮਹਿਜ਼ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਖਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਤੇ ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੋਨੇ ਦਾ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਵੱਲੋਂ ਗਲਤ

ਤੱਬ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੂੰਗੀ 'ਤੇ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੇਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਿਰਫ 12 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਤਹਿਤ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 3 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਨਰਮਾ ਬੀਜਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ

ਸੀ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਸਿਰਫ 1 ਲੱਖ 75 ਹਜ਼ਾਰ

ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਰਮਾ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ। ਪਰਾਲੀ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ 30 ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਇਕ ਏਕੜ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਖਾਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਡੀਕੋਪੋਜ਼ਰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡੀਕੋਪੋਜ਼ਰ ਤਾਂ ਕੀ ਮਿਲਣਾ ਸੀ, ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਉਪਰ 22 ਕਰੋੜ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਨਾ ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡੀਕੋਪੋਜ਼ਰ ਮਿਲਿਆ। ਜਾਖੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ

ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਫਿਰੋਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 1370 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 1.17 ਲੱਖ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 11,475 ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਅਤਾ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਵਿਚ ਖੋਟ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ 'ਚ 1450 ਹੋਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਮਿਲੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 1450 ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਕਾਡਰ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਫਾਈਲ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬੇ ਦੀ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਬੱਧ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਕਾਡਰ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਿਚ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀਆਂ 50

ਅਸਾਮੀਆਂ, ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀਆਂ 150, ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਦੀਆਂ 500 ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈਂਡ

ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਦੀਆਂ 750 ਅਸਾਮੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਲਾਨਾ ਕਰੀਬ 49 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਵਾਂ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਪਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਲਿਸ ਭਰਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤੇ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਕਾਡਰ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ-ਛੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਦਾ ਭਾਰ ਕਾਫੀ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਈ ਫਰੋਟਾਂ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਦਰ ਵਿਚ 50 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ ਦੀ ਕਮੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਕ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਤਫਤੀਸ ਦੇ

ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਮੌਕੇ ਪੈਣੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਅੱਜ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਲਦ ਤੋਂ ਜਲਦ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਪੁਲੀਸ ਭਰਤੀ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਲਏ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਭਰਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨੀਆਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

ਪਰਾਲੀ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਡਣ ਦਸਤਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਏ ਡੇਰੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਡਣ ਦਸਤਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਲਗਾ ਕੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਡਣ ਦਸਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ 22 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ 11 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਉੱਡਣ ਦਸਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕਰੀਬ 33 ਵਿਗਿਆਨੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਹਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉੱਡਣ ਦਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹਨ ਆਦਿ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੀਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਵੀ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ

ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਕਾਰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖਿਚਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਬਾ ਨੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ, ਐਸ.ਐਸ.ਪੀਜ਼. ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਐਸ.ਐਚ.ਓਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 8 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ 38 ਫੀਸਦ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। 15 ਸਤੰਬਰ ਤੋਂ 7 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 22,644 ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 20,978 (93 ਫੀਸਦ) ਘਟਨਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ 1605 (7 ਫੀਸਦ) ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਹਵਾ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀ 'ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਨ ਏਅਰ ਕੁਆਲਿਟੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ' (ਸੀ.ਏ.ਕਿਊ.ਐੱਮ) ਵੱਲੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮਗਰੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਉੱਡਣ ਦਸਤੇ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਖਤ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੰਦੇਨਜ਼ਰ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ

ਦੇ ਦੌਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਵੀ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ

ਵਿਗਿਆਨੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉੱਡਣ ਦਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਬਾਰਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਖਤੀ

ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ।

ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸਖਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਅਸਫਲਤਾ ਜਾਂਚਣ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਬਾਜਵਾ

ਕਾਹਨੂਵਾਨ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸਖਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੂੰ ਸੂਬਾ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਝੋਨੇ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 2500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨਕਦ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋ ਸੀਜ਼ਨਾਂ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਮੁੰਗੀ ਦੀ ਫਸਲ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਮੁੱਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਫਸਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਿਸਾਨ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਹਨ। ਉਹ ਮਹਿੰਗੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ। ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਖਿਲਾਫ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਐਂਟਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੁਰਤ ਰੋਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਬਰਸ਼ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ (ਏਕਤਾ ਉਗਰਾਹਾਂ) ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਗਰਾਹਾਂ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੋਕਰੀ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ (ਡਕੋਂਦਾ) ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਨੋਰ ਨੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਬਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਜ਼ਬੂਰੀਵੱਸ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕਿਸਾਨ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਬਰ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸਰਾਸਰ ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਧਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹਨਾ ਸਰਾਸਰ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਮੁੱਖ

ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਯੂਪੀ ਵਿਚ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਚਲਦੇ ਕਾਰਵਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਾਲੀ ਦੇ ਬੋਲਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੰਢਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਵਜੋਂ ਵਰਤ

ਕੇ ਬਾਲਣ, ਰਸੋਈ ਗੈਸ, ਫਰਨੀਚਰ ਅਤੇ ਫਰਸ਼ੀ ਟਾਈਲਾਂ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਮੁਨਾਫੇ ਵਾਲੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਤਾਂ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਬਸ਼ਰਤੋਂ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਖੇਤ 5-7 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਹਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈਪੀ ਸੀਡਰ ਵਰਗੀ ਖੇਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਰਾਏ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਿਸਾਨ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੁਰਮਾਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਭਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੱਕ ਤੁਰਤ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਜਨਤਕ ਘੋਲ ਰਾਹੀਂ ਪੁਲਿਸ ਕੇਸਾਂ, ਲਾਲ ਐਂਟਰੀਆਂ ਤੇ ਜੁਰਮਾਨਿਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਟਿਕਾਣੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੋਲਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੋਲਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬੋਲਰ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਪੈਂਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਬੋਲਰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ

ਦਿੱਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1840 ਨਵੇਂ ਬੋਲਰ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਟੀਚੇ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ ਕਰਦਿਆਂ 1300 ਬੋਲਰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲ 'ਚ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਸਿਰਫ 500 ਬੋਲਰ ਹੀ ਖਰੀਦੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰੀਬ 1200 ਬੋਲਰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ (ਉਗਰਾਹਾਂ) ਦੇ ਸੂਬਾ ਸਕੱਤਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ: ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਬੰਧੀ ਪਰਾਲੀ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੁਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪਰਚੇ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੌਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਵੀ ਭੇਜੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਮਦਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਛੋਟੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਦੋ, ਵੱਡੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ 3 ਬੋਲਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ

ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਰਾਲੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਹੋਰ ਸਖਤ ਹੋਇਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨਾ ਰੋਕਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ (ਐਨ.ਸੀ.ਆਰ) 'ਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਪੱਧਰ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਿੱਲੀ-ਐਨ.ਸੀ.ਆਰ. 'ਚ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਕ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਜਸਟਿਸ ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਲਫ਼ ਕਰਨਗੇ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕਈ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨਤੀਜੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਚ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ 51 ਐਫ.ਐਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨ

ਤੇ 1.3 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵਸੂਲਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ 'ਤੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵੋਗੇ। ਜਸਟਿਸ ਕੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸੈਂਟਿਵ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਰਟੀ ਕਰਨ 'ਤੇ

ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਪਰਾਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ: ਉਗਰਾਹਾਂ

ਬਠਿੰਡਾ: ਬੀ.ਕੇ.ਯੂ. ਏਕਤਾ ਉਗਰਾਹਾਂ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਗਰਾਹਾਂ ਨੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕਣ ਕਾਰਨ ਪਰਾਲੀ ਹੁਣ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਝੋਨੇ ਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਪਰਾਲੀ ਨਾ ਸਾੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦਕਿ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਾਰਗਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਰਾਲੀ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਦਾਲਤੀ ਮਿੱਤਰ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਅਪਰਾਜਿਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ

ਛੁੱਟਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ 'ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਕੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਤਵੱਕੋ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 21 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ

ਅਰਬ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੰਗ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਰਿਆਏ: ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮਿਕ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਗਾਜ਼ਾ 'ਚ ਜੰਗ ਫੌਰੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਿਆਏ 'ਚ ਇਸਲਾਮਿਕ-ਅਰਬ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ 'ਚ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਨ ਸਲਮਾਨ ਨੇ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਲਈ ਅਰਬ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗਾਜ਼ਾ 'ਚ ਜੰਗ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾ ਸਕਣ। ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਇਰਾਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਇਬਰਾਹਿਮ ਰਾਇਸੀ, ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਤਈਅਪ ਅਰਦੋਗਾਨ, ਕਤਰ ਦੇ ਅਮੀਰ ਸ਼ੇਖ ਤਮੀਮ ਬਿਨ ਹਮਦ ਅਲ ਬਾਨੀ ਅਤੇ ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਸ਼ਾਰ ਅਲ-ਅਸਦ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਫਲਸਤੀਨ 'ਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਜੰਗ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਖਾਰਜ

ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਮਾਨਵੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪਰਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨਾਕਾਮੀ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ 'ਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ ਹਨ।"
ਫਲਸਤੀਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਮਹਿਮੂਦ ਅੱਬਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਲਸਤੀਨੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਹਮਲਾਵਰ ਰੁਖ 'ਤੇ ਲਗਾਮ ਕਸੇ। ਰਾਇਸੀ ਨੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਲਈ

ਹਮਾਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਲਾਮਿਕ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ

ਇਜ਼ਰਾਈਲ 'ਤੇ ਤੋਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਭੇਜਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ। ਰਾਇਸੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਰਦੋਗਾਨ ਨੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਅਤੇ ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਪੱਕੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸੱਦਣ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗਾਜ਼ਾ 'ਚ ਕੁਝ

ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਫੌਰੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਰਬ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਕੁਝ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਅਲਜੀਰੀਆ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੁਝ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਬੰਧ ਤੋੜਨ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 11,000 ਤੋਂ ਟੱਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਗਾਜ਼ਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਦੀ ਭਾਲ 'ਚ ਹਨ।

ਯੂ.ਕੇ. ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ

ਲੰਡਨ: ਯੂ.ਕੇ. ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਲੈਣ ਨਾਲ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਵੰਗ ਨਾਲ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਦਾ ਅਮਲ ਤੇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਸ ਮਸੌਦੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਤੇ ਜ਼ੋਰਜ਼ੀਆ ਜਿਹੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਯੂ.ਕੇ. ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਦਮੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਵਾਸ (ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ) ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸੁਏਲਾ ਬ੍ਰੇਵਰਮੈਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਯੂ.ਕੇ. ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਿਸਟ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤੋੜੀ ਨਾਲ ਹਟਾ ਸਕਾਂਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਫੌਜ ਨੇ ਗਾਜ਼ਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਿਕਾ ਹਸਪਤਾਲ ਘੇਰਿਆ

ਦੀਰ ਅਲ-ਬਾਲਾਹ: ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਫੌਜ ਨੇ ਗਾਜ਼ਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਿਕਾ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਆਖਰੀ ਜਨਰੇਟਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਸਣੇ ਪੰਜ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ਿਕਾ ਹਸਪਤਾਲ ਹਮਾਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਕਮਾਂਡ ਚੋਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਢਾਲ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਫੌਜ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਪੀਟਰ ਲੋਰਨਰ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਵਾਨ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਹਮਾਸ ਖਿਲਾਫ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੌਜ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਫੌਜ ਨੇ ਜਬਾਲੀਆ ਦੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਕੈਂਪ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੱਖਣ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਗ ਬੋਝੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੋਕੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਨੇਤਨਯਾਹੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹਮਾਸ ਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਮਾਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਕਾ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਕਈ ਬੱਚੇ ਬੰਦ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਹਮਾਸ ਵਿਚਕਾਰ ਹਸਪਤਾਲ ਨੇੜੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਜੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਬੂ ਸੇਲਮੀਆ ਨੇ ਧਮਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਰਮਿਆਨ ਫੋਨ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ, "ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ

ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਡੀਕਲ ਉਪਕਰਣ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮਰੀਜ਼ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇੰਟੈਂਸਿਵ ਕੇਅਰ 'ਚ ਦਾਖਲ ਮਰੀਜ਼ ਮਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਫੌਜ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੀ

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਨਾਹ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਅੱਬਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਚ ਹੁਣ ਭੋਜਨ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖੁਫ਼ਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਜਗ ਬੈਂਸ ਬ੍ਰਿਗ ਬ੍ਰਦਰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ

ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ: ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੇ ਉਦਯੋਗਪਤੀ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਗ ਬੈਂਸ ਰਿਆਲਟੀ ਸ਼ੋਅ 'ਬ੍ਰਿਗ ਬ੍ਰਦਰ' ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ-ਅਮਰੀਕੀ ਬਣ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 25 ਸਾਲਾ ਟੀ.ਵੀ. ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੇ ਮੈਟ ਕਲੋਟਿੰਗ, ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤੈਰਾਕ ਅਤੇ ਡੀ.ਜੇ. ਬੋਵੀ ਜੇਨ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ 100 ਦਿਨਾਂ ਲੰਬੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਬੈਂਸ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ "ਬ੍ਰਿਗ ਬ੍ਰਦਰ" ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ-ਅਮਰੀਕਨ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਆਪਣੇ 25ਵੇਂ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਿਆਲਟੀ ਸੀਰੀਜ਼ ਦਾ ਅਮਰੀਕੀ ਸੀਜ਼ਨ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ-ਅਮਰੀਕਨ ਹੈ। ਬੈਂਸ 750,000 ਡਾਲਰ ਦੀ ਇਨਾਮੀ ਰਾਸ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ।

ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ 'ਧਮਕੀ' ਦੀ ਜਾਂਚ ਜਾਰੀ: ਕੈਨੇਡਾ

ਓਟਵਾ: ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਵੱਲੋਂ 19 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ' (ਹਵਾਈ ਸਫਰ) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ 'ਧਮਕੀ' ਨੂੰ 'ਬੇਹੱਦ ਸੰਜੀਦਗੀ' ਨਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਮਿਲੀਆ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਨੂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ 19 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿਚ ਆਈ .ਸੀ.ਸੀ. ਕ੍ਰਿਕਟ

ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਦਾ ਖਿਤਾਬੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਖੇਡਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਰੋਇਲ ਕੈਨੇਡੀਅਨ

ਮਾਊਟਿਡ ਪੁਲਿਸ (ਆਰ.ਸੀ.ਐਮ.ਪੀ.) ਨੇ ਸੰਭਾਵੀ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।
ਫੈਡਰਲ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਮੰਤਰੀ ਪਾਬਲੋ ਰੋਡਰਿਗਜ਼ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਪੋਸਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਥਿਤ ਧਮਕੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।
ਰੋਡਰਿਗਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਨਲਾਈਨ ਸਰਕੁਲੇਟ ਹੋਈਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੀ ਨੇੜਿਓਂ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਰ ਜਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਾਂਗੇ।" ਉਧਰ, ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਅਰਿੰਦਮ ਬਾਗਚੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਧਮਕੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਜਰੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਰਾਲੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ।

ਲਾਂਘਾ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਫਲਸਤੀਨੀ ਸ਼ਾਹਰਾਹ 'ਤੇ ਆਏ

ਨਿੱਝਰ ਮਾਮਲਾ: ਬਲਿੰਕਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਨਾਲ ਜਾਂਚ 'ਚ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਕਿਹਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਐਂਟਨੀ ਬਲਿੰਕਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਗਰਮ ਖਿਆਲੀ ਆਗੂ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜਾਂਚ 'ਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਏਜੰਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਝਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਸਨ। ਬਲਿੰਕਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੈਨੇਡਾ ਨਾਲ ਜਾਂਚ 'ਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਹਮਰੁਤਬਾ ਨਾਲ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਜਾਣੂ

ਕਰਵਾਇਆ। ਭਾਰਤ ਨੇ '2+2' ਮੰਤਰੀ ਪੱਧਰੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਵਿਨੋ ਕਵਾਤਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਸਾਡੀ ਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੈ ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੁਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਵੀਡੀਓ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਵੋਗੇ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਪੱਖ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਖਾਨ ਯੂਨਿਸ: ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਵੱਲੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲਾਂਘੇ ਲਈ ਸਮਾਂ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਫਲਸਤੀਨੀ ਗਾਜ਼ਾ ਦੇ ਇਕੋ-ਇਕ ਸਾਹਰਾਹ 'ਤੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰੀ ਗਾਜ਼ਾ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਧਰ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 11,000 ਤੋਂ ਟੱਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਗਾਜ਼ਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਹਮਲਿਆਂ ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਜੰਗ ਵਿਚਾਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ ਗਾਜ਼ਾ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉੱਤਰੀ ਗਾਜ਼ਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਬਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਲੋਕ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬੀਏਟਰਾਂ ਤੇ ਵਾਰਡਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।
ਗਾਜ਼ਾ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ 'ਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੇੜੇ ਹਮਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦਾ

ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਨੇੜੇ ਧਮਾਕਾ ਫਲਸਤੀਨੀ ਰਾਕੇਟ ਦੇ ਗਲਤ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗਾਜ਼ਾ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਹੈ। ਗਾਜ਼ਾ ਦੇ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਅਸ਼ਰਫ-ਅਲ-ਕਿਦਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੂਤੀ ਵਿਭਾਗ 'ਤੇ

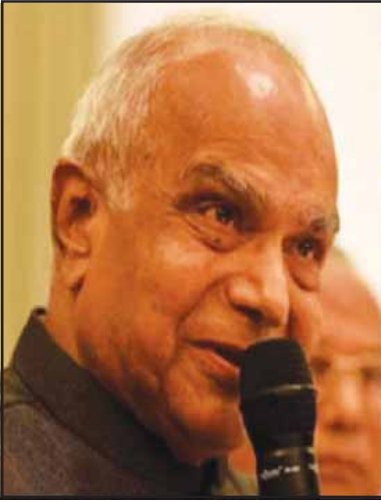
ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਧਰ, ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਫੌਜ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਮਾਸ ਦੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਕਮਾਂਡ ਸੈਂਟਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਸਟਾਫ ਤੇ ਹਮਾਸ ਨੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਝਾੜ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਜੋਂ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਸੱਦੇ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾ ਇਜਲਾਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਐਲਾਨਿਆਂ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗ ਨਾਲ ਨਾ ਖੇਡਣ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਚਾਰ ਬਿੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ। ਸਿਖਰਲੀ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਸਬੰਧੀ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ 6 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਮੌਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁੜ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਜਾਂ ਰੋਕਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ.ਚੰਦਰਚੂੜ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਜੇ.ਬੀ.ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਮਨੋਜ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੀ ਸ਼ਮਲੀਅਤ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦਰਮਿਆਨ ਬਣਿਆ ਜਮ੍ਹਦ 'ਗੰਭੀਰ ਫਿਕਰਮੰਦੀ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਿਖਰਲੀ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਹ ਨਾਖੁਸ਼ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਮੁਖਾਬਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਸਾਡਾ ਦੋਸ ਸਥਾਪਿਤ ਰਵਾਇਤ'

ਤੇ ਕਰਾਰਾਂ ਉਤੇ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।' ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੂਬਾਈ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ (ਚਾਰ) ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਝਾੜ-ਝੜ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਤੁਸੀਂ ਅੱਗ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੋ।' ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਸੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੈਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ।

ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ

ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ। ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਸੈਸ਼ਨ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਨੂ ਸਿੰਘਵੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਰਜੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਦਰਮਿਆਨ ਸਦਨ ਨੂੰ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ

ਸਰਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦੇ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਖਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮਗਰੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸ਼ਖਸ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਮਨਸਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ (ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ) ਅਤੇ ਰਾਜ ਭਵਨ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਭਵਨ ਦਰਮਿਆਨ ਰਿਸ਼ਤੇ ਚੰਗੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਖਾਤਰ ਪਾਸ ਬਿੱਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਬਜਟ ਇਜਲਾਸ ਮਾਨਸੂਨ ਤੱਕ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਮਾਨਸੂਨ ਅੱਗੇ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਤੱਕ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਦਨ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਤਿੰਨ ਹੀ ਇਜਲਾਸ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।'

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੂਬਾਈ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਬਿੱਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਭਵਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਫਿਕਰ ਜਤਾਉਂਦਿਆਂ ਸੋਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਵੱਲੋਂ ਸਬੰਧਤ ਬਿੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ। ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਬਿੱਲ ਰਾਜਪਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ

ਕੋਲ ਬਕਾਇਆ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ (ਸੋਧ) ਬਿੱਲ 2023, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਾਅਜ਼ (ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸੋਧ ਬਿੱਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਐਂਫੀਲਿਏਟਿਡ ਕਾਲਜਿਜ਼ (ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਆਫ ਸਰਵਿਸ) ਸੋਧ ਬਿੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ 19 ਤੇ 20 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸੱਦੇ ਇਜਲਾਸ ਦੌਰਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਜਪਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੇ ਦੋ ਰੋਜ਼ਾ ਸੈਸ਼ਨ ਨੂੰ 'ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਵਧੀਕ ਸੋਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਸੱਤਿਆ ਪਾਲ ਸੈਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਇਕ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਬਿੱਲਾਂ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਭਟਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ।'

ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਬੰਦੀ ਛੇੜ ਦਿਵਸ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ

ਓਟਾਵਾ: ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਓਟਾਵਾ ਵਿੱਚ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਹਿੱਲ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਦੀਵਾਲੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਇੰਸਟਾਗ੍ਰਾਮ ਹੈਂਡਲ ਉੱਤੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਝਲਕ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਲਿਖਿਆ- 'ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕ ਦੀਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬੰਦੀ ਛੇੜ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣਗੇ। ਦੋਵੇਂ ਜਸ਼ਨ ਹਨੇਰੇ ਉੱਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਬਾਰੇ ਹਨ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਹਿੱਲ ਉੱਤੇ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਬੰਦੀ ਛੇੜ ਦਿਵਸ ਦੀਆਂ ਮੁਬਾਰਕਾਂ! ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਫਤੇ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੋਣਗੇ।'

ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਪਿਓ ਪੁੱਤ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਓਟਾਵਾ: ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਐਡਮੰਟਨ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੀ ਗਰੋਹ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 11 ਸਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਜਿਹਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸਿੱਖ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ (41) ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੰਗਠਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ।

ਐਡਮੰਟਨ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਕੋਲਿਨ ਡਰਕਸਨ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉੱਪਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ ਇਕ ਗੈਸ ਸਟੋਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦਿਨ-ਦਿਹਾਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸਮੇਂ ਉੱਪਲ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਦੋਸਤ ਵੀ ਸੀ ਪਰ

ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਡਰਕਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ 'ਆਪ': ਹਰਸਿਮਰਤ ਬਾਦਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਝੋਨੇ 'ਤੇ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਪੱਛੜ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਰਥਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਢਾਹ ਲੱਗੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਖਤਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਇਕ ਪਾਸੜ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ 'ਆਪ' ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦਾ ਘਿਰਾਓ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਵਾਲ ਕਰਨ।

ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ 'ਚ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਮੌਤ

ਭੁਲੱਥ: ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਅਮਿਤ ਬਹਿਲ (26) ਪੁੱਤਰ ਰੋਂਟਕ ਬਹਿਲ ਦੀ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਅਮਿਤ ਬਹਿਲ ਸੜਕ ਪਾਰ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਇਕ ਬੋਕਾਬੂ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟੱਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਦੌਰਾਨ ਅਮਿਤ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ 'ਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਲਾਜ ਦੌਰਾਨ ਉਸ

ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਅਮਿਤ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਬੇਵਕਤੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ ਕਸਬਾ ਭੁਲੱਥ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੋਗ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਲਈ ਆਨਲਾਈਨ ਪੋਰਟਲ

ਲਾਹੌਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਆਨਲਾਈਨ ਪੋਰਟਲ ਬੁਕਿੰਗ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੋਰਟਲ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਸਿੱਖ ਯਾਤਰਾ ਬੁਕਿੰਗ ਪੋਰਟਲ' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮੋਹਸਿਨ ਨਕਵੀ ਨੇ 'ਸਿੱਖ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਆਨਲਾਈਨ ਪੋਰਟਲ ਰਾਹੀਂ ਹੋਟਲ, ਆਵਾਜਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਕਵੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸਮਰਪਿਤ 'ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ।

ਸਰਕਾਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਖਫਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਸਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਧੂ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਝੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੋਸਟ ਮੈਟਰਿਕ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਪੱਛਤੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ, ਜੋ ਕਈ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਦੀ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਸਾਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲਈ ਬਣਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ

ਰਿਹਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ 'ਤੇ ਲਗਭਗ 29.88 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧੂ ਬੋਝ ਪਵੇਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਲਗਭਗ 37 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਾਧੂ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਪਏ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ 21.81 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫੰਡ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਜਨਰਲ ਇਜਲਾਸ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਐਸ.ਸੀ., ਐਸ.ਟੀ. ਪੋਸਟ ਮੈਟਰਿਕ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਰਕਮ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਰੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕਤਲੇਆਮ 84 ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪਾਪ

ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂਚਾਂ ਨੇ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ?—2

ਨਵੰਬਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਫਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਸੁਫਨਾ ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ ਸੀ। 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹ-ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਘੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਰਤੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕਲਮਬੱਧ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਲਿਖਤ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਦਹਾਕਾ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਝੱਜ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਸਾਡੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਕਿਸਤ ਪੇਸ਼ ਹੈ।

ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ 1984 ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੇਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਨ। ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੋਚਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵੇਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਸਨ... ਪਰ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਜਿੰਨੀ ਸੋਖ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ਕਰ ਲਈ ਗਈ, ਇਸ ਦੀ ਤਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਤੁਕ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੇਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਸਨ।” ਆਮ ਵੇਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ 'ਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਕੋਲ ਡੀ.ਐੱਸ.ਜੀ.ਐੱਮ.ਸੀ.

ਹਰਤੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੱਲ
ਅਨੁਵਾਦ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ

(ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ) ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮਾਂ 'ਚ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਇਹ ਵੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸੂਚੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਫੂਲਕਾ ਕੋਲ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਸੂਚੀਆਂ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਉਚ ਅਹੁਦੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਫ਼ੀਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਬੌੜਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦੇ ਡਰੋਂ, ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤਾਰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ... ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਸਬੂਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ।”

ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਇਲਾਕੇ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਬਲਾਕ 32 ਵਿਚ ਲੱਗਭੱਗ 250 ਗੁਣਾ 250 ਮੀਟਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਈ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬੇਦੱਸ ਸਰਸਰੀ ਜ਼ਿਕਰ ਤੋਂ ਸਿਵਾਇ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਸੌ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਰੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਇਸ ਜਾਇਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਯੋਜਨਾਬਧ ਸੀ। ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ 37 ਸਾਲਾ ਤਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਬਲਾਕ 29 ਦੇ

ਵਸਨੀਕ) ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ: “ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 84 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10-11 ਵਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭੀੜ ਨੇ ਬਲਾਕ ਨੰਬਰ 36 ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਪੁੰਡਿਆਂ ਨਿਕਲਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਰੋਲਾ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ... ਸਵੇਰੇ 11:30 ਵਜੇ ਜਦੋਂ ਭੀੜ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਆਈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ, “ਇੰਦਰਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਰਹੇਗਾ। ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਮਾਰ ਡਾਲੋ। ਸਿੱਖ ਗੋਦਾਰ ਹੈ। ਖੂਨ ਕਾ ਬਦਲਾ ਖੂਨ ਸੇ ਲੋਗੇ। ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੇ ਘਰ ਜਲਾ ਡਾਲੋ।” ਜਦੋਂ ਭੀੜ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਲ ਵਧੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਭੀੜ ਨੇ ਬੋਤਲਾਂ ਅਤੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਕੇ ਕੁਝ ਬੰਬ ਵਰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁੱਟਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜੋ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਫਟਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੀੜ ਸਰਦਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਬੋਤਲਾਂ, ਬੰਬ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਸੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਜਵਾਬ 'ਚ ਸਿਰਫ਼ ਪੱਥਰ ਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਭੀੜ ਸੈਕਟਰ-32 ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਜੁਟਾ ਸਕੀ।”

ਤੋਜਿੰਦਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਟਕਰਾਅ ਦੁਪਹਿਰ 3 ਵਜੇ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂ ਸਥਾਨਕ ਹੌਲਦਾਰ ਰਾਜਬੀਰ ਕੁਝ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ: ਮੈਂ ਰਾਜਬੀਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਜਬੀਰ ਨੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਰਾਊਡ ਫਾਇਰ ਵੀ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚ ਡਰ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਗੇ...

ਜਿਉਂ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਭੀੜ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਪੁਲਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੀੜ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਭੀੜ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭੀੜ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ।”

ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀਆਂ ਅਰਬ-ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ, “ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਭੀੜ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।... ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਹਿੰਮਾ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਪਮੁਹਾਰਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ।”

ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਢੁਕਵੀਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਉਹ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਭੀੜ ਨੂੰ ਪੀੜਤਾਂ ਵੱਲ ਭੇਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਤੋਜਿੰਦਰ ਦਾ ਹਲਫਨਾਮਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 2 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਭੀੜ ਬਲਾਕ 29 'ਚ ਪਹੁੰਚੀ: ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਫੂਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਬਦਮਾਸ਼ ਆਪਣੇ ਫੂਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਨਿਸਾਰ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਦਖਲ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚ ਗਈ। ਭੀੜ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਸਥਾਨਕ ਸਨ... ਇਹ ਭੀੜ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਚ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਲਾਕ 29 'ਚ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਤ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਹੋਰ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗਏ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕੋਈ ਸਕੂਟਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਕ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਜੀਪ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਭੀੜ ਨੂੰ ਭਤਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ

3 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਫੋਰਸ ਉੱਤਰ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਤੋਜਿੰਦਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀੜ ਦੇ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਫੂਰੇ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਸਨ।... ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਤੇ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਟਰੱਕ ਵੀ ਭੇਜ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਕੈਂਪਾਂ 'ਚ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤਾ।”

ਹੌਲਦਾਰ ਰਾਜਬੀਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਿਪਾਹੀ ਤਾਂ ਸੰਗਠਿਤ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜੂਨੀਅਰ ਸਨ। 1985 ਦੀ ਮੌਨਸੂਨ 'ਚ ਐੱਚ.ਐੱਸ. ਫੂਲਕਾ ਕਲਿਆਣਪੁਰੀ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸੂਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤਿਆਗੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਉਦੋਂ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਸੀ। ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਨੋਜ ਮਿੱਟਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ 2007 ਵਿਚ “ਵੈਨ ਅ ਟ੍ਰੀ ਸ਼ੁੱਕ ਡੋਲੀ” ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, “ਮੇਰਾ ਤਿਆਗੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤਾਂ ਤੋਂ ਹਲਫ਼ਿਆ ਬਿਆਨ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਮਕਸਦ ਲਈ - ਆਪਣੀ ਖੱਲ ਬਚਾਉਣ ਲਈ - ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।” ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿਆਗੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਸ਼ਟਿੰਗ ਅਪ੍ਰੈਂਸ ਨ ਕੀਤਾ: “ਕਲਿਆਣਪੁਰੀ ਦੇ ਹਿੰਸਾ-ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮੇਰਾ ਦਿਖਾਵਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪੁਖ਼ਤਾ ਸੀ। ਤਿਆਗੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਚ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਨਸਨੀਖੇਜ ਖ਼ੁਲਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਤਲੇਆਮ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭਗਤ ਦੇ ਘਰ ਰਚੀ ਗਈ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਤਿਆਗੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਇਹ ਗੁਪਤ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਟਵ ਸਮੇਤ ਪੂਰਬੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਤਲ ਹੋਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੁਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ।

ਐਚ.ਕੇ.ਐਲ.ਭਗਤ ਪੂਰਬੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਤਹਿਤ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਟਵ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉੱਤਰੀ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਲਈ ਵਧੀਕ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੁਕਮ ਚੰਦ ਜਾਟਵ ਸੀ।

ਫੂਲਕਾ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ: “ਤਿਆਗੀ ਨੇ ਰੋਣਾ ਰੋਇਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਵਿਆਪਕ ਕਤਲੇਆਮ ਤਾਂ ਕਈ ਥਾਣਿਆਂ 'ਚ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਲਾਉਣ 'ਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲਾਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਦੇ ਬਲਾਕ 32 ਵਿਚ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਰ

ਲੱਗ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਗੀ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਜਾਟਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਤਿਆਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਤਲੇਆਮ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਕਤਲ ਤਾਂ ਦਿਖਾਉਣੇ ਹੀ ਪੈਣਗੇ। ਤਿਆਗੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਜਾਟਵ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਟੇਪ ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਕੈਸੇਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, “ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਕਿ ਤੀਹ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੌਸ ਲੜਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ?” ਪਰ ਜੇ ਤਿਆਗੀ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੂਲਕਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਉਹ ਗਿੱਲ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਦੁਹਰਾਵਾ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਹਿੰਸਾ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ।

ਤਿਆਗੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਚ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਵਿਚ ਕੀ ਵਾਪਰਿਆ, ਅਧਿਕਾਰਕ ਦਾਅਵਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸੁਭਾਸ਼ ਟੈਂਡਨ ਨੂੰ 2 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਰਾਤ 8 ਵਜੇ ਤੱਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਅਪਰੈਲ 1986 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਟੈਂਡਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਲਿਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਤੋਂ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲੀ ਕਿ “ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਵਿਚ ਦੰਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਉਥੇ ਪਈਆਂ ਸਨ।” ਟੈਂਡਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। “ਉਹ ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਘੰਟੇ ਬਾਦ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।”

ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਟੈਂਡਨ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚੇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਤਲਾਹ ਤਿਆਗੀ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਮੂਹ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਨਿਵਾਸੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ- ਜਿਸ ਦੇ ਦੋ ਭਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ- ਨੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਕੋਸ ਕਟਵਾਏ, ਉਥੋਂ ਬਚ ਨਿੱਕਲਿਆ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਥਾਣੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, “ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਮਦਦ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਥਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।” ਮੋਹਨ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਗਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਮੋਹਨ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਸਮੂਹ ਦੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਜਨਸੰਤਾ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕਈ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ।

ਰਾਹੁਲ ਬੇਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਅਗਸਤ 1985 ਵਿਚ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮੋਹਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੇਦੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਹਨ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਉਸ ਦੇ ਬਲਾਕ ਨੰਬਰ 32 ਵਿਚ ਭੀੜ ਦੁਆਰਾ 300 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।” ਬੇਦੀ ਨੇ ਇਹ 2 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11.30 ਵਜੇ ਸੁਣਿਆ; ਦੁਪਹਿਰ 2 ਵਜੇ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਜੋਸਫ ਮਲਿਆਕਨ ਅਤੇ ਜਨਸੰਤਾ ਦੇ ਰਿਪੋਰਟਰ ਆਲੋਕ ਤੋਮਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਥੇ ਗਿਆ। (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਨਮਨ

ਨਮਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਿਰ ਤੁਕਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਲਾਤੀਨੀ ਸ਼ਬਦ ਨਯੂਮਿਨ (ਨੁਮੇਨ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਯੂਮਿਨ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ਵੀ ਨੋਡ (ਨੋਦ) ਅਰਥਾਤ ਸਿਰ ਤੁਕਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਮਨ ਨੂੰ ਲਾਤੀਨੀ ਨਯੂਮਿਨ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਮਨ ਦਾ ਹੀ ਸਗੋਂਤੀ, ਪਰਿਆਇ ਅਤੇ ਬਦਲਿਆ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਨਯੂਮਿਨ ਦਾ ਅਰਥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੁਕਮ (ਧੀ-ਵਨਿਏ ਅਪ-ਪ ਰੋ ਵ ਅ ਲ) ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤੇ ਜਦ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰੋ.)
ਫੋਨ: +91-94175-18384

ਅਸੀਂ ਉਸ ਹੁਕਮ ਅਗੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਉਤਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸਾਡਾ ਨਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਮ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਵਜੋਂ ਦੋ ਤਰਫਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਇਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਏਨੇ ਗਹਿਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਕ ਜਾ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਵਿ ਆਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਨਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਪਾਠਕ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਵੀ ਨਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਮ ਜਪਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹਰ ਦਿਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਾਇਰ ਹੈ। ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਕਈ ਸ਼ਿਅਰਾਂ

ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਪਸੰਦ ਕਰ ਕੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਅਜਿਹਾ ਸਾਇਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਿਅਰ ਜਾਂ ਬੰਦ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਰ ਸ਼ਬਦ, ਵਾਕ ਅਤੇ ਬੰਦ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਣੇ ਹੀ ਗਹਿਰੇ ਅਤੇ ਮਹੀਨ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ, ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਰੰਗੇ ਵਿਸਮਾਦ ਦਾ ਅੰਸ ਘੁਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਰੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹਰ ਨਿਜ਼ਾਮ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਤਰੰਗ ਅਤੇ ਰਮਜ਼ ਨੂੰ ਨਮਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਬਣ ਬਲਦੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਰੁੱਖ ਦੇ ਪੱਤੇ ਬਣ-ਬਣ ਝੜਦੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਧਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਜੋਬਨਮੱਤੀ ਮੁਟਿਆਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝਿਜਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਾਲੀ-ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਬਣ ਸਭ ਕੁਝ ਉੜਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰੁਮਕਦੀ ਪੋਣ ਬਣ ਉੱਜੜੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਦਾ ਤੂਟਾ ਦੇ ਜਾਂਦੀ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਬੀਆਬਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਚੱਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਘੁੱਗ ਵਸਦੀ ਨਗਰੀ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਉਦਾਸ, ਕਿਤੇ ਚੰਚਲ, ਕਿਤੇ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਉਦਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਨਦੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਕਿਨਾਰਾ ਧਰਤੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਅਸਮਾਨ। ਅਜਿਹੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਨਮਨ ਨਾ

ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੀਏ! ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਨਮ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਝੂਠ ਬਗੈਰ ਜੀਣਾ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਸੱਚੇ ਹੋਣਾ ਇਕੱਲਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਖੀਰ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਟੰਗੇ ਜਾਣ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ਿਅਰ ਹੈ: 'ਏਨਾ ਸੱਚ ਨਾ ਬੋਲ ਕਿ ਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਚਾਰ ਕੁ ਬੰਦੇ ਛੱਡ ਲੈ ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਲਈ।' ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਹੁਤਾ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਸੀਹਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਕਵਿਤਾ ਨਸੀਹਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਨਸੀਹਤ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਵਿਤਾ ਨਸੀਹਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਸੀਹਤਨੁਮਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਜਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹਸਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਦੀ ਅਰਥੀ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸਮਝਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ-ਜਦੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਾਰਗ ਏਨਾ ਖੰਡੇਧਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਦੇ ਇਸ ਖੰਡੇਧਾਰ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਇਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਕੱਲਤਾ ਵਿਚ ਘਿਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਚੁਰਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਟਿੱਭਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ

ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਏਨੀ ਬਦਖੋਈ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸੱਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸਿਰੋਂ ਦੀ ਮੁਜ਼ਕਾਮਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇ। ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਸੱਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਇਕੱਲਤਾ ਦੀ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਟੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਨਦੀਮ ਕਾਸਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ: 'ਆਜ ਤਨਹੀ ਕੀ ਯੂ ਆਖਰੀ ਤਕਮੀਲ ਹੂਈ। ਮਰ ਗਏ ਸਾਏ ਭੀ ਆ ਕਰ ਤੇਰੀ ਦੀਵਾਰ ਕੇ ਪਾਸ।' ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸੂਲੀ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਦਰਦਨਾਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਕੋਈ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: ਯਾਰੋ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸੂਲੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਜ਼ਾਮ ਚਾਹੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਦੇਸ਼ ਦਾ, ਸੂਬੇ ਦਾ, ਪਿੰਡ ਦਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਭਾ, ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਸੂਲੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੂਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਵੈਸੇ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋਰ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹਨ। ਨਦੀਮ ਕਾਸਮੀ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਿਅਰ ਲਿਖਿਆ: 'ਮੁਨਸ਼ੋ ਕੁਛ ਤੋ ਕਹੋ, ਕਿਉਂ ਸਰੋ ਬਾਜ਼ਾਰੋ ਹਯਾਤ, ਮੁੜਕੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੇ ਸੂਲੀ ਪੈ ਚੜ੍ਹਾ ਰੱਖਾ ਹੈ।' ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਹੀ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਮ ਅਤੇ ਨਯੂਮਿਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਅਤੇ ਸੂਲੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਧਕ ਸਗੋਂਤੀ ਜਾਂ ਪਰਿਆਇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਏਨਾ ਸਗੋਂਤੀ, ਪਰਿਆਇ ਜਾਂ ਪੜੋਸੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਸੱਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਿਲ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦਿਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਿਲ (15.08.29 - 02.02.93) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹੁਕਤਾਂ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਸੀ। ਉਹ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਇਰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ। ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਉਦੋਂ ਜਦ ਤੁਰਿਆ ਸਾਂ ਮੈਂ ਪਰਦੇਸ ਨੂੰ
ਤੂੰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਆਈ ਸੈਂ ਸਮਝਾਵਣ ਲਈ
ਜਲਦੀ ਵਿਆਹ ਲਈ ਮੰਨ ਜਾ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਾ ਦੇ ਫਕੀਰਨੀ
ਮਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ 'ਚ ਖੈਰ

ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ 'ਚ ਖੈਰ ਪਾਏ ਬਿਨਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦਿੱਲੀ ਵੱਤਿਆ ਕਿ 1993 ਵਿਚ ਅੰਤਮ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਤੱਕ ਉਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰਮਿੰਦਰ, ਸਵਿੰਦਰ, ਸਮਰਜੀਤ ਤੇ ਸੰਦੇਹ ਨਿਵਿਰਤ ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬੇਟੀਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਬਣਿਆ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਪੀ, ਗਿੰਨੀ, ਸਿੰਮੀ ਤੇ ਚਿੱਕੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੱਜਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੀ ਸਮਝੋ।

ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਦੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਿਆ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਾਡੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ 36 ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਗਰਾਈਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਿਲ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ

ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 4 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਗਮ ਰਚਾਇਆ ਜਿਹੜਾ 'ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ' ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਚੱਬੇਵਾਲ

ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਿਲ

ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਦੁਕਾਨ (ਕਿਸਾਨ ਸਟੋਰ) ਅੱਗੇ ਦੀ ਲੰਘਾ ਕੇ ਵਿੰਗ ਵਲੋਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉਤੋਂ ਦੀ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਹੁਕਤਾਂ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਕਿ

ਏਥੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਬੇਟੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਤਾਂ ਢਹਿ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੁਕਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਅਧਿਆਪਕ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਧੀ-ਧਿਆਣੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਏਥੇ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਕਮਰਾ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਵਿਚ ਉਸਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਉਦਮ ਦੀ ਰੂਹੇ ਰਵਾਂ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸੀ ਪਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵਾਲਾ ਜਸਵੰਤ ਰਾਏ ਤੇ ਬੀਡੀਓ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਾਲਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਵਾਂਢੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਪੜਵੰਤੇ ਦੀ ਚਾਅ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਜਸਵੰਤ ਰਾਏ ਨੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਪੁਸਤਕ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬੂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਰੀ ਸਾਹਰੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 14 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ, 1916 ਵਿਚ। ਜਸਵੰਤ ਰਾਏ ਦੁਖੀ ਸੀ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਏਸ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਮਿਤੀ 10 ਨਵੰਬਰ ਮਿਥੀ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਪਾਠਕ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮਿਤੀ ਸੀ। ਬਾਬੂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਜਸਵੰਤ ਰਾਏ ਦੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਕਈ ਫੇਰ ਸਹੀ, ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਜਿਸਨੂੰ ਸੱਜਰਾ ਸਮਾਗਮ ਸਮਰਪਤ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਹੋਈ ਕਿ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਮਦੇ ਪੱਥਰ'

ਛਪਣ ਸਮੇਂ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਹਾਰਥੀ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਕਾਲਮ ਲਿਖਿਆ। ਉਹਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਕਾਰਪੈਂਟਰ ਪੋਇਟ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ' ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਰੰਦਾ ਵਾਹੁੰਦਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਏਸ ਕਾਲਮ ਨੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੀ ਮੋਹਰ ਲਾਈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਹਿਤਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਛਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ 'ਸਿੰਮਦੇ ਪੱਥਰ' ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ 'ਮੇਘਲੇ', 'ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ', 'ਸੂਰਜ ਦਾ ਲੈਟਰ ਬੋਕਸ' ਤੇ 'ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ' ਨਾਂ ਦੇ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਏ। 'ਨਾਥਬਾਣੀ' ਨਾਂ ਦੇ ਕਾਵਿ ਵਿਅੰਗ ਸਮੇਤ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਦਰਪਣ ਬੁਲਬੁਲਿਆ ਦੇ' ਤੇ 'ਸਰਗੋਸ਼ੀਆਂ' ਹਨ। ਇਹ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਕੱਦ ਤਾਂ ਵਧਾਇਆ ਪਰ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਬਣੀਆਂ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਉਸਨੇ (1) ਅਬਦੁਲ ਹਲੀਮ ਸ਼ਰਰ ਦੀ ਉਰਦੂ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਜ਼ਸਤਾ ਲਖਨਊ', (2) ਰੂਸੀ ਨਾਵਲ 'ਫਾਲ ਆਫ ਏ ਟਾਈਟਨ', (3) ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਦੇ ਸੱਤ ਉਰਦੂ ਇਕਾਂਗੀ, (4) ਬੋਗਮ ਅਨੀਸ ਕਿਦਵਾਈ ਦੀ 'ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਛਾਓ ਮੈ' ਅਤੇ ਸਤਯਦੇਵ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਗੁਪਤਚਰ ਸੇਵਾ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਖਾਲਸਾ ਸੇਵਕ' ਤੇ ਸਪਤਾਹਿਕ 'ਲੋਕ ਰੰਗ' ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸਦਕਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਵੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ

ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਫੋਨ: 91-98157-78469
Sandhugulzar@yahoo.com

ਅਕਾਡਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ।

ਕੇਵਲ 67 ਸਾਲ ਦੀ ਅਲਪ ਉਮਰ ਵਾਲੇ 'ਕਾਰਪੈਂਟਰ ਪੋਇਟ' ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗ ਨੇ 'ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਵਿ ਜਗਤ' ਤੇ ਗੁਰਮੇਂਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ' ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਚੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹੁਕਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਹਾਸਲ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਏਥੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਰੀ ਸਾਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਵਡੇਰੇ ਕਾਲਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਰਜ਼ੀਵਤਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਕਿਸੇ ਦਿਵਸ ਦੀ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਅੰਤਿਕਾ
—ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ—
ਮੇਰੇ ਬੋਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਸਦਾ ਮੇਰਾ ਐਸਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ। ਲੋਕੀ ਨਾਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੈਣ ਮੇਰਾ ਐਸੀ ਵੀ ਕੋਈ ਖੁਵਾਹਿਸ਼ ਨਹੀਂ। ਬੌਸ ਮਹਿਕ ਨਾ ਭੁੱਲਣ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਜਿਹੜੇ ਗੀਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਗਏ।

Chiraq Singhs Ent presents

CHANI NATTAN

INDERPAL MOGA

DAKUS IN CHIRAQ

11.25.23

TIME: 8:00 Pm -1:00 Am

SPECIAL APPEARANCE BY GAJJAN SINGH

TICKETS - GENERAL \$50 | VIP \$100 | VVIP \$150
MEET & GREET PLEASE CALL 571-233-2056

THE FORGE

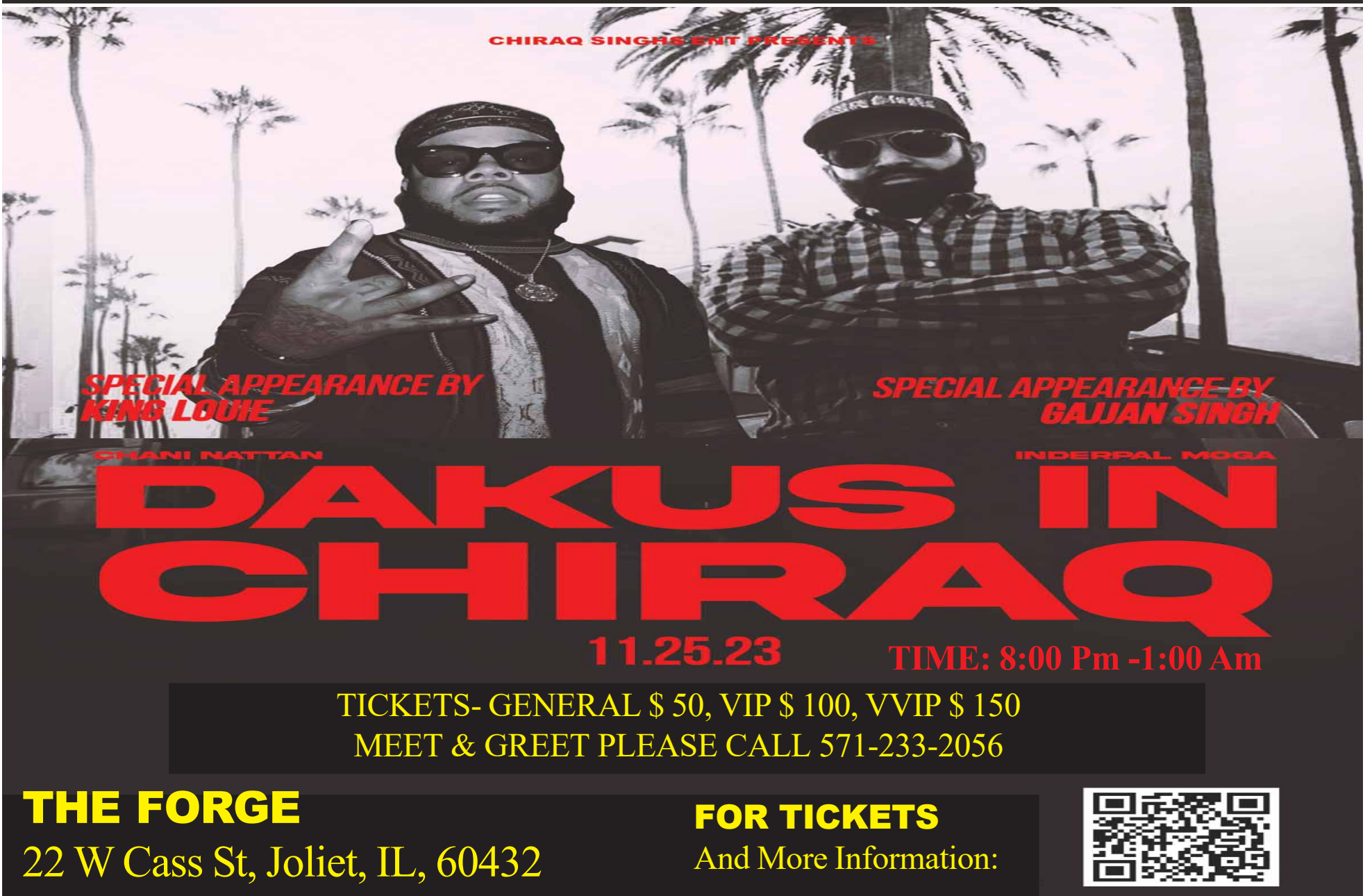
22 W Cass St, Joliet, IL, 60432

FOR TICKETS

And More Information:

CHIRAQ SINGHS ENT PRESENTS

SPECIAL APPEARANCE BY KING LOUIE

SPECIAL APPEARANCE BY GAJJAN SINGH

CHANI NATTAN

INDERPAL MOGA

DAKUS IN CHIRAQ

11.25.23

TIME: 8:00 Pm -1:00 Am

TICKETS- GENERAL \$ 50, VIP \$ 100, VVIP \$ 150
MEET & GREET PLEASE CALL 571-233-2056

THE FORGE

22 W Cass St, Joliet, IL, 60432

FOR TICKETS

And More Information:

ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼: ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ

ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਜਨਵਰੀ 2023 ਵਿਚ ਅੰਡੇਮਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਸਿਹਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪਾਏ ਅਹਿਮ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫਰ

ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾਮਈ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਘਾਲੀ ਗਈ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅੰਡੇਮਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਸੁਣ, ਪੜ੍ਹ ਜਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਅੱਸੀ ਦਿਨ ਜਪਾਨੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਲੋਕ ਨਾਇਕ ਹੋਣ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਮੁੱਲ ਤਾਰਿਆ, ਉਹ ਸਭ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਕੇ ਕਲੇਜਾ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਧਰ ਤੱਕ ਰੂਹ ਕੰਬ ਗਈ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਵਰਕਰ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਰਗੇ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਘੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਵਾਪਸੀ ਵੇਲੇ ਇਸ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਯੋਗਦਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਫਿਲਮ ਬਣੇ ਪਰ ਆਪਣੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਪੱਧਰ ਦਾ ਕੋਈ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਮੇਰਾ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਾਟਕ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਰਨ ਜਾਂ ਬੇਚੈਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਝੰਜੋੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ

ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ

ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ

ਝੰਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਦੇਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪ ਦਿਆਂ ਪਰ ਉਹ ਜਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੇਰੀ ਨਾਟਕੀ ਯੋਗਤਾ ਮੈਨੂੰ ਛੋਟੀ ਲੱਗਦੀ ਰਹੀ। ਹੁਣ ਕਾਫੀ ਮਿਹਨਤ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਨਾਟਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਖਰਤਾ ਭੇਜਾਂਗਾ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ

ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦੇਣਾ।” ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨਾਟਕ ‘ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼’ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਨਾਟਕ-ਪਾਠ ਨਾਟਕ ਦੇ ਮੰਚਨ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ। ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਉਤਰਾ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਨਾਲ ਉਹ ਪਾਠ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ‘ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼’ ਦਾ ਪਾਠ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ।

28-29 ਅਕਤੂਬਰ, 2023 ਨੂੰ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ‘ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼’ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਿਖਰਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਹਾਜ਼ਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਡੇਵ ਘੰਟੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਸੁਣਿਆ। ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਲਾਤਮਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਾਟਕ ਲਗਾਤਾਰ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਘਟਨਾ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸੂਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ‘ਤੇ ਸੁੰਨ ਵਰਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁੰਨ ਵਿਚੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸ਼ਾਫ ਸੀਸੇ ਵਾਂਗ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ, ਦੇਸ, ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਬਦਸਿਆਸਤ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੋਝਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਮਹਾਂ ਨਾਇਕਾਂ ਦੇ ਉਜਲੇ ਮੁੱਖ ਦੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਸਫਲ ਉਦਮ ਲਈ ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ, ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਅਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਦੀ ਸੂਝ, ਸਿਆਣਪ, ਸੁਹਿਰਦਤਾ, ਸਿਰਤ, ਸਿਦਕ, ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਸਲਾਮ। ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ ਦੀ ਨਾਟਕੀ ਯੋਗਤਾ, ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਸਲਾਮ।

ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਦਾ ਬੁੱਤ।

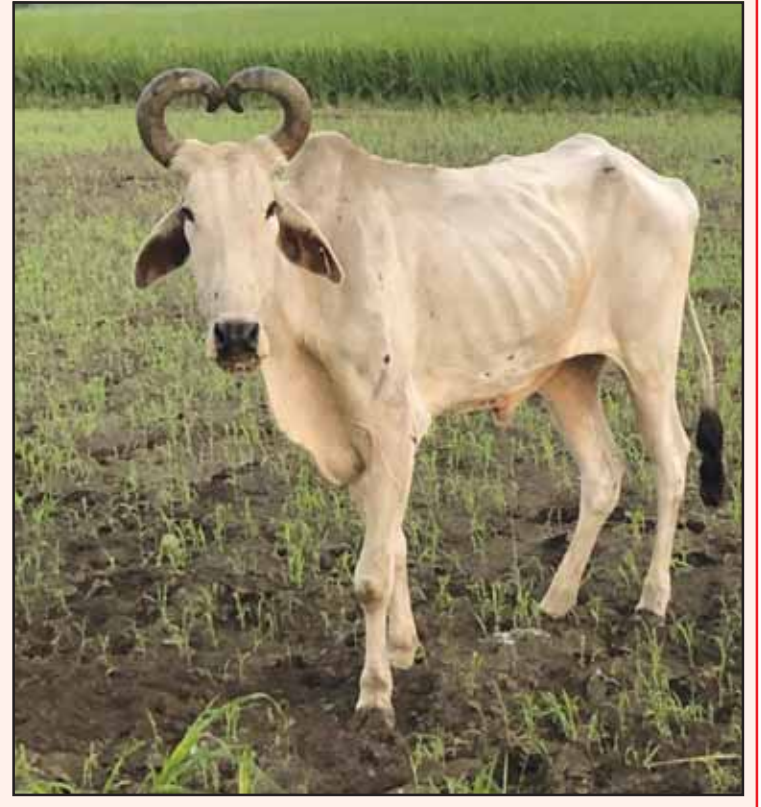

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇੜੇ ਕੁਰਾਲੀ-ਬੱਦੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਸਿਸਵਾਂ ਵਿਖੇ ਬਣਿਆ ਸ਼ਹੀਦ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਅਜਾਇਬਘਰ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ ‘ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ’ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 25 ਨਵੰਬਰ 2023 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-613

ਨਗੌਰੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਨਾਲ ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਬੰਨੇ-ਚੰਨੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਵਿੱਚ ਸਿੱਛਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਸੀ ਫੁਪਿਆ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਜੋੜ ਨਾ ਕੋਈ। ਬੁੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਦੀ ਨੱਥ ਕੱਢਤੀ ਹੁਣ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਕਿਧਰੇ ਢੋਈ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-611

ਭਾਈਚਾਰਾ ਸੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੱਥ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਹੈ ਸੀ ਸਾਦ ਮੁਰਾਦਾ ਰਲ ਮਿਲ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਹੈ ਸੀ ਸਾਂਝਾ ਸਭ ਦਾ ਕਰ ਬੀੜ੍ਹੀਆਂ ਸਾਂਝ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸੀ ‘ਹੈ’ ਤਾਂ ‘ਸੀ’ ਦੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸੀ। -ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧਰ ਕਲਾਹੜ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਫੋਨ: 98783-37222

ਸੱਜਰ ਵਾਹਣ ਵੀ ਗੁਰਬਤ ਦਾ ਭਰਦੇ ਨੇ ਹੁੰਗਾਰਾ ਬੀਜ ਕੇਰਨ ਦੀ ਕਰੇ ਤਿਆਰੀ ਜੁੜ ਬੈਠਾ ਭਾਈਚਾਰਾ। -ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ ਮਹੇਸ਼ਪੁਰਾ ਫੋਨ: 734-883-6704

ਅੱਸੂ ਕੱਤੇ ਦੇ ਦਿਨ ਨੇ ਆਏ, ਲੰਘਦੀ ਜਾਂਦੀ ਵੱਤ ਹੈ, ਗੁਰਾਈ ਸਾਰੇ ‘ਕੱਠੇ ਨੇ ਹੋਏ, ਲਾ ਲਈ ਆਹਵਤ ਹੈ। ਜੋੜ ਹਰਨਾਲੀ ਆ ਗਏ ਨੇ, ਬਿਜਾਈ ਲਈਏ ਮੁਕਾ, ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ ਨਿਭਾਈਏ, ਪੁੰਨ ਵੀ ਲਈਏ ਕਮਾ। -ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ‘ਨੂਰਪੁਰੀ’ ਵੱਤ ਆਈ ਜਮੀਨ ਬੀਜਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੱਦ ਦੋਸਤ- ਮਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਹਵਤ ਤੇ ਗਾਉਂਦੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਫੜ ਮੁੰਨਾ ਜੋੜ ਬਲਦ ਤੱਤਾ ਤੱਤਾ ਹੋ ਗਈ ਬਗਲ ਰਹਿਲ ਫੇਰ ਸੁਹਾਗਾ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਬੀਜ ਬਿਜਾਈ ਸੂਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੇਵਾ ਆਹਵਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਣੇ ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ ਦੇਸੀ ਪਿਆ ਮੱਗੇ ਵੱਜਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਾ ਬੋਲੀਆਂ ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੋਕਾ ਵੱਜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਰ ਛੱਡੀ ਆਹਵਤੀਆਂ ਦੀ। -ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸਾੜ

To Advertise with Punjab Times Call: 847-359-0746
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ: 847-359-0746

ਨਹੀਂ ਰੀਸਾਂ ਪੰਜਾਬੀਏ ਤੇਰੀਆਂ..

ਆਪਣੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਮੇਰੀ ਕਰਮ-ਭੂਮੀ ਨਿਰੋਲ ਪੇਂਡੂ ਪਿਛੇਕਤ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਅਕਸਰ ਤੰਗ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਬਦਜੋੜ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਨਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੱਸਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੀ ਜਦ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਖਾਮੋਸ਼ ਅੱਖਰ ਅੜਿੱਕਾ ਡਾਹ ਦਿੰਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦ ਮੈਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਕਿਹੜੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਝੱਟ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਜੀ, ਏ ਪਸਾਲਮ ਆਫ ਲਾਈਫ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਓਏ, ਏ ਪਸਾਲਮ ਆਫ ਲਾਈਫ ਨਹੀਂ, ਏ ਸਾਮ ਆਫ ਲਾਈਫ ਕਹਿ।” ਮੈਂ ਐੱਚ.ਡਬਲਿਊ. ਲਾਂਗਫੈਲੋ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵਿਤਾ “ਏ ਸਾਮ ਆਫ ਲਾਈਫ” ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਮ ਦੇ ਸਪੇਲਿੰਗ ਪੀ.ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਲ.ਐੱਮ. ਹਨ, ਮੇਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਸਾਲਮ ਪੜ੍ਹ

ਪ੍ਰੋ. ਅੱਛਰੂ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: +91-98155-01381

ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾਂ ਬਾਰੇ ਨਵੀਂ ਬਹਿਸ ਛਿੜ ਪਈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਦ ਕੁਝ ਅੱਖਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਬਦਾਂ ‘ਚ ਘੋਸ਼ਿਤਿਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਬਣੀ ਕਿ ਲਿਖੀਏ ‘ਕਨੋਅ’ (know) ਤੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ‘ਨੋਅ’। ਲਿਖੀਏ ‘ਪਸਾਈਚਾਲੋਜੀ’ (psychology) ਤੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ‘ਸਾਈਕਾਲੋਜੀ’। ਲਿਖੀਏ ‘ਐਫਟਨ’ (often) ਤੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ‘ਐਫਨ’। ਲਿਖੀਏ ‘ਸਬਟਲ’ (subtle) ਤੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ‘ਸਟਲ’। ਲਿਖੀਏ ‘ਸਿਗਨ’ (sign) ਤੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ‘ਸਾਈਨ’ ਆਦਿ। ਨਾਲੋਂ ਜੇ ਥੀ.ਯੂ.ਟੀ. ‘ਬੱਟ’ ਤਾਂ ਪੀ.ਯੂ.ਟੀ. ‘ਪੱਟ’ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਐੱਸ.ਓ. ‘ਸੋ’ ਹੈ ਤਾਂ ਡੀ.ਓ. ‘ਡੋ’ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਛੱਬੀ ਅੱਖਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਲਗਾਂ-ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ‘ਚ ਪੈਂਤੀ ਮੁੱਢਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਛੇ ਪੈਰ ਬਿੰਦੀ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲਗਾਂ-ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। “ਫਿਰ ਸਰ, ਆਪਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਭਾਸ਼ਾ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ?” ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।
ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਲ ਵੱਡੇ-ਛੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਚੱਲ ਪਈ। ਇਹੀ ਝੰਜਟ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਵੱਡਾ ਅੱਖਰ ਪਾਈਏ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਛੋਟਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪੰਗਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਬਰਾਬਰ; ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਾਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ: ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵੱਡੇ-ਛੋਟੇ ਦਾ ਭੇਦ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ-ਛੋਟੇ ਦਾ ਭੇਦ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਹਾਂ, ਅੱਖਰ ‘ਉ’ ਜ਼ਰੂਰ ਬਾਕੀ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾ ਹੋਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਜਾਇਜ਼ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ‘ੴ’ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸੂਚਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਰਾਨੀਅਤ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਚਰਚਾ ਸਿਖਰ ਵੱਲ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਘਟੀਆ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਰਾਤਨ, ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਸਥਿਤੀ, ਭਾਵ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਬਦ, ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਤੇ ਅਖਾਣ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢਲਣ ਤੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਬੋਲੀਏ, ਪੜ੍ਹੀਏ, ਲਿਖੀਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀਏ।

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਸਿੱਖਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਣਾ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਭੁੱਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਅਣਖੀਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਵੀਕਾਰੀ ਨਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਅੱਖਰ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਛੁਪੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਅੱਖਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਿੰਦੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਕਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇ ‘ਸੇਰ’ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਬਿੰਦੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ‘ਸੇਰ’ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ‘ਗਾ’ ‘ਤੇ ਬਿੰਦੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ‘ਗਾਂ’ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਕਿਸੇ ਪੂਰੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਪੈਰ ‘ਚ ਪਿਆ ਅੱਖਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਾਸਾ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਖਾਸਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਬਿੰਦੀ ਜਿੰਨੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਤਾੜਨ ਦੀ ਲੱਖ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾ ਕਦੇ ਖਤਮ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।
ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਚਰਚੇ ਵੀ ਛਿੜੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਭਵਿੱਖ ਹੀ ਪੁੰਦਲਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਤਾਂ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਂ ਜੋ ਦਿਲੋਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਇੰਨੀ ਪੁਰਾਤਨ, ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇਗੇ, ਉੱਥੇ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਰਹੇਗਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਾ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਕਾਫ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਵੰਨਗੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ‘ਚ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ‘ਚ ਹੋਵੇ, ਭਲਾ ਉਹ ਖਤਮ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇੱਥੇ ਉਦਾਹਰਨ ਵੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
“ਸਰ, ਆਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ੁੱਧ ਮਲਵਈ ਲਿਖ ਰੱਖੀ ਹੈ।” ਇਕ ਦਿਨ ਬੱਸ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਕਤ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਗੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ‘ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ “ਬੱਸ ਲੇ ਬਾਈ” ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ। ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਭਰਾ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਮੋਹ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਬਾਈ’ ਵੱਲ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ, ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਦੂਸਰੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਲੈ ਨੂੰ ਲੈ ਕਿਉਂ ਲਿਖ ਰੱਖਿਆ ਹੈ? ਨਾਲੇ ਫਿਰ ‘ਟਰੱਕ ਲੇ ਬਾਈ’ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੋਇਆ?”
“ਪਟਿਆਲੇ ਕੰਨੀ ਲੈ ਨੂੰ ਲੈ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-

ਇਸ ਲਈ ਲੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ‘ਟਰੱਕ ਲੇ ਬਾਈ’ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਵੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।” ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਮਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। “ਬੱਸ ਲੈ ਬਾਈ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਬੱਸਾਂ ਕੇਵਲ ਬਾਈਆਂ ਲਈ ਹਨ, ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ?” ਮੇਰੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਵੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਲੈਕਚਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ:
ਦਾ ਰਲੇਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸਮਾਂ-ਅਨੁਕੂਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਭਗ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਅਰਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਾਨੂੰ ਤਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ:
1. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਤਸਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
2. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਔਤਰ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਧ-ਤਤਸਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
3. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਦਭਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।
ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰੇਲ, ਬੱਸ, ਕਾਰ, ਜੀਪ, ਟਰੱਕ, ਟਰੈਕਟਰ, ਟੈਂਕ, ਸਕੂਟਰ, ਸਾਈਕਲ, ਰਿਕਸ਼ਾ, ਆਟੋ, ਟੈਕਸੀ, ਕੈਬ, ਇੰਜਣ, ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ, ਬੱਸ ਸਟਾਪ, ਸਪੀਡ, ਸਪੀਡ ਬਰੇਕਰ, ਕਲੱਚ, ਬਰੇਕ, ਵਾਈਪਰਜ਼, ਪੈਟਰੋਲ, ਡੀਜ਼ਲ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸ਼ਬਦ ਯੂ ਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕਾਲਜ, ਸਕੂਲ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਲਬਰਾਟਰੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਲੈਕਚਰਰ, ਕਲਰਕ, ਸਰ, ਮੈਡਮ, ਟੀਚਰ, ਬਿਊਰੀ, ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ, ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ, ਬੈਚ, ਡੈੱਸਕ, ਟੈੱਸਟ, ਪਾਸ, ਫੇਲ੍ਹ, ਪੈੱਨ, ਪੈਨਸਿਲ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।
ਘਰੇਲੂ ਵਸਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਡਬਲ ਬੈਂਡ, ਸੋਫਾ ਸੈੱਟ, ਡਾਈਨਿੰਗ ਟੇਬਲ, ਡੌਰਾ, ਜੱਗ, ਗਲਾਸ, ਕੱਪ, ਪਲੇਟ, ਕੁੱਕਰ, ਮਾਈਕਰੋਵੇਵ, ਗੈਸ, ਸਿਲੰਡਰ, ਫਰਿਜ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਆਦਿ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ, ਡਾਈਨਿੰਗ ਰੂਮ, ਬਾਥ/ਵਾਸ਼ ਰੂਮ, ਫਲੌਜ਼, ਕਿਚਨ, ਡਬਲ ਸਟੋਰੀ, ਵਿੰਡੋ, ਗਰਿੱਲ, ਰੇਲਿੰਗ, ਕੱਪ ਬੋਰਡ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹਨ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜਿਵੇਂ ਹੈਂਡਲ, ਫਰੇਮ, ਹੱਥ, ਚੋਨ, ਕੈਰੀਅਰ, ਸਟੈਂਡ, ਮੱਡਗਾਰਡ, ਬਰੇਕ, ਟਾਇਰ, ਟਿਊਬ ਆਦਿ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਆਪਣਾਏ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਤਾਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ- ਮੋਬਾਈਲ ਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਤਕ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਕਮੀਜ਼-ਪਜਾਮਾ ਅਤੇ ਕੁਤਤੀ-ਸਲਵਾਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਡਾ ਕੁੱਲ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਟਾਫੀ, ਚਾਕਲੇਟ, ਕੇਕ, ਬਿਸਕੁਟ, ਆਮਲੇਟ, ਆਈਸਕਰੀਮ, ਟੋਸਟ, ਮੇਗੀ, ਬਰਗਰ, ਸਕਾਚ, ਵਿਸਕੀ, ਬੀਅਰ, ਜੂਸ, ਸ਼ੇਕ ਆਦਿ ਸਭ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।
ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਵਧੀਆ ਪੰਜਾਬੀਕਰਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਓਪਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਤੋਂ ਸਟੇਰਿੰਗ, ਐਕਸੇਲਰੇਟਰ ਤੋਂ ਐਕਸੀਲੇਟਰ, ਗੀਅਰ ਤੋਂ ਗੇਅਰ, ਡਿੱਕੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗੀ, ਸਟੈੱਪਨੀ ਤੋਂ ਸਟਿਪਣੀ, ਲੈਨਟਰਨ ਤੋਂ ਲਾਲਟੈਣ, ਗਰਡਰ ਤੋਂ ਗਾਡਰ, ਲਿੰਟਲ ਤੋਂ ਲੈਂਟਰ, ਸਵਿੱਚ ਤੋਂ ਸੁੱਚ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਟੇਸ਼ਨ, ਰਜਕ ਤੋਂ ਰਸ, ਬਨ ਤੋਂ ਬੰਦ, ਲਾਈਨਨ ਤੋਂ ਲੀਲੂਣ, ਕੋਰਡੁਰਾਏ ਤੋਂ ਕਾਟਰਾਈ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੇ ਤਕ ਸਾਡੇ ਫੌਜੀ ਭਰਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫੌਜੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੁਣੇ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਨੱਭਣਾ ਵੀ ਅਸੰਭਵ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।
ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਗੱਲ/ਕੰਮ ‘ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, “ਬਈ, ਇਹ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਗੁੱਡਮੈਨ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ।” ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਇਹ ਗੁੱਡਮੈਨ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਕੀ ਬਲਾ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਗੁੱਡਮੈਨ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲਾਲਟੈਣ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਧੀਆ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਗੁੱਡਮੈਨ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਰੀਆਂ (ਅੰਗਰੇਜ਼) ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸ਼ਬਦ ‘ਮੇਮ’ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਮੈਡਮ ਦੇ ਛੋਟੇ ਰੂਪ ‘ਮੈਮ’ ਦਾ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਕ ਫੌਜੀ ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੈਫਟਰਾਈ-ਲੈਫਟਰਾਈ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।” ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫੌਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਪਰੇਝ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਮਝ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲੈਫਟ-ਰਾਈਟ ਨੂੰ ਲੈਫਟਰਾਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ।
ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੰਮ-ਜੰਮ ਕਰੀਏ ਪਰ ਇਹ ਵਰਤੋਂ ਠੀਕ ਅਤੇ ਢੁੱਕਵੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੀਜੇ, ਲੋ ਬਾਈ ਵਰਗੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਹਰ ਹੀਲੇ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮਜ਼ਬੂਰੀਵੱਸ ਕਿਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣੇ ਹੀ ਪੈ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਰੂਪ ਅਤੇ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਬਾਰੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੌਥੇ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਵਧੇਰੇ ਕਾਬਲ ਅਤੇ ਹੁਨਰਮੰਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਾਂਗੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਤਨ, ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਸਥਿਤੀ, ਹਰ ਭਾਵ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਬਦ, ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਤੇ ਅਖਾਣ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢਲਣ ਅਤੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਨੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਕੋਈ ਸੁਖਾਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਸੋ, ਸਾਡਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਬੋਲੀਏ, ਪੜ੍ਹੀਏ, ਲਿਖੀਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀਏ।

ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਾਲ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ 17 ਨਵੰਬਰ, 1935 ਨੂੰ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਤਖ਼ਤੀ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਐਮ. ਪੀ. ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਨ। ਇਕੱਠੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਾਰਕ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਚਬੂਤਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੁੱਤ ਗੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਚਬੂਤਰਾ ਅਤੇ ਬੁੱਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਨ। ਮਲਿਕਾ

ਡਾ. ਗੁਲਾਮ ਮੁਸਤਫਾ ਡੋਗਰ
ਫੋਨ: 00447878132209
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ
ਫੋਨ: 079860-37268

ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਉਸ ਬੁੱਤ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਸੀ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਡੰਡਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। 1973 ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸਲਾਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਈ। ਉਸਦੀ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਮਿਨਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦਾ ਬੁੱਤ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੇ ਬੁੱਤ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਇਕ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਹੀ ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁਬਾਨ ਦੀ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੁਗਨੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ 1837 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1901 ਤਕ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਮਲਿਕਾ ਰਹੀ।

ਜੁਗਨੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਆਪਣੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁਗਨੀ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਛੱਡ ਗਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਫਰਨੀਚਰ, ਤੀਸਰਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਬੱਘੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਟਾਂਗਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ। ਜੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਖਤਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਪਰੰਤੂ ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਇਕ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਭੁਲਾ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਉਹ ਸੀ ਜੁਗਨੀ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਜੁਗਨੀ ਦੀ ਪੂਰਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਇਸਦਾ ਅਨੰਦ ਪੂਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੇ 1887 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਲਿਕਾ ਹੋਣ ਦੇ 50 ਸਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦੀ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਮਨਾਈ। ਉਸ ਵਕਤ ਮਲਿਕਾ ਨੇ ਦੋ ਕੰਮ ਕੀਤੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਸਲਤਨਤ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਵਾਈਆਂ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਰਾਚੀ ਦੀ ਏਮਪਰਸ ਮਾਰਕੀਟ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੱਕ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਜੁਬਲੀ ਮਸ਼ਾਲ ਫੇਰੀ।

ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਮਸ਼ਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਫੇਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਮਸ਼ਾਲ ਦਾ ਨੱਚ, ਟੱਪ ਤੇ ਗਾਣੇ ਗਾ ਕੇ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਆਪ ਵੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਸ਼ਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ, (ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ

ਸੁਬਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਮਲਿਕਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜੁਬਲੀ ਮਸ਼ਾਲ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਗਾਣੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗਾਉਣ, ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ

ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸੁਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਹਿੰਦਾ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੂਬੇ) ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਸ਼ਾਲ ਦਾ ਗਾ-ਵਜਾ ਕੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਅ/ਜਲੂਸ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਨਿਕਲਦੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਮੀ ਨੌਕਰਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਹੀ ਸਨ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਬਰਦਾਰ, ਚੌਂਕੀਦਾਰ, ਸਫੇਦ ਪੋਸ਼, ਜੈਲਦਾਰ, ਖਾਨ, ਸਰਦਾਰ, ਚੌਧਰੀ, ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਸਭ ਮਲਿਕਾ ਦੀ ਚਾਪਲੂਸੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਜਲੂਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅੰਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ, ਖਾਨ, ਵਡੇਰੇ, ਚੌਧਰੀਆਂ ਆਦਿ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਪਾਂ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਾਸੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮਰਾਸੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ ਘਰਾਣੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਟਿਆਲਾ ਘਰਾਣਾ, ਸ਼ਾਮਚੁਰਾਸੀ ਘਰਾਣਾ, ਗਵਾਲੀਅਰ ਘਰਾਣਾ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਘਰਾਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਸੂਰ ਘਰਾਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਸੂਰ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਫਨਕਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਉਸਤਾਦ ਤੇ ਗਵੱਈਏ ਸਨ। ਇਸ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਤਾਅਲੁਕ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗਾਇਕ ਅਫਸਾਂ, ਸਾਇਰਾ ਬਾਨੋ ਅਤੇ ਉਸਤਾਦ ਬੜੇ ਗੁਲਾਮ ਅਲੀ ਖਾਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹਰ ਫਨਕਾਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਗਾਣਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਸੂਰ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਦੋ ਮਰਾਸੀ ਸਕੇ ਭਾਈਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਗਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ 12% ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਹੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਵੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਾਣਾ ਬਣਾ ਤਾਂ ਲਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਗਾਣਾ ਗਾਉਂਦੇ

ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜੁਬਲੀ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਉਹ ਫਿਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੈਠ ਰਿਹਾ। ਤੀਸਰਾ ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਡੈਂਟਿਸਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਜਦੋਂ ਦੰਦ ਲਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਲੁਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੱਖਰ ਜੁਬਲੀ ਬੋਲਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਫੂਕ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਜੁਬਲੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਗਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਜੁਗਨੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਟੱਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੋਅਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਫਿਟ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਵੇਸੇ ਵੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਸਾਨੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਢਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਫਰਵਾਲ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਜ਼ਰਗ ਡਫਰਵਾਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਮੁਜ਼ਫਰਪੁਰ ਨੂੰ ਮੁਡਫਰਪੁਰ, ਦਮਾਗ ਨੂੰ ਡਮਾਗ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਲੱਭ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਲਟਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੁਲ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਬੁਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇੰਜ ਹੀ ਜੁਬਲੀ ਨੂੰ ਜੁਗਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਾਇਆ ਗਾਣਾ ਜੁਗਨੀ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਟੱਪੇ ਜਾਂ ਮਾਰੀਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸ਼ਾਲ ਫਿਰਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੁਗਨੀ ਗਈ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਮਸ਼ਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ, ਉਸੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੁਗਨੀ ਆਪਣੀ ਲੱਗੇ। ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੁਗਨੀ ਦੇ ਟੱਪਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ : ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਜਿੱਥੇ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਭਲਵਾਨ ਤੇ ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਮਦਰਸੇ ਮਾਸਟਰ ਖਿੜਕੀ ਉਲੇ ਹੱਸੇ, ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਜਲੰਧਰ, ਜੁਗਨੀ ਜਾ ਵੜੀ ਗੁਜਰਾਤ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੂੰ ਮਰਿਆਂ ਸਵਾ ਸਦੀ ਬੀਤ ਗਈ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕੀ ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕੌਣ ਹੈ। ਮਲਿਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁਗਨੀ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਚੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡੇ ਫਨਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸੁਣਦੇ ਨੇ।

ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ

ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹਵਾ ਨੇ ਸਥਿਤੀ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਹਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅੰਕ 483 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ 10 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦਿੱਲੀ ਗੈਸ ਚੈਂਬਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਹੀ
ਫੋਨ: 98158-02070

ਵਾਇਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਬੋੜਾ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਅਫਸਰਸਾਹੀ, ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਮੋ-ਕਰਮ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਾਲੀ ਸਾੜੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਵਾ 'ਚ ਜ਼ਹਿਰ ਘੁਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧੁਆਂਢੀ ਧੁੰਦ ਕਾਰਨ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ

ਅੰਕ 375 ਤੱਕ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਹਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ 50 ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵੀ ਗਰਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਖਬਰਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ 15 ਸਤੰਬਰ ਤੋਂ 5 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਜੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ, ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ 29400 ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ 41 ਫੀਸਦੀ ਘੱਟ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਸਰ ਤੇ ਮਾਹਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਹਵਾ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ 1.1 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਵਾ ਦੀ ਇੰਨੀ ਘੱਟ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਪਰਾਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ 6 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਹਿਰ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੀ ਗਤੀ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਰਿੰਡਾ 'ਚ 375, ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ 'ਚ 291 ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ 'ਚ

243 ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਪਰਲੀ, ਹੇਠਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਰਮਿਆਨ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਾਹਤ

ਦੇਣ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਆਰਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟਾਕ, ਜਿਸਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾ ਕੇ, ਸਕੂਲ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਡੰਗ ਟਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ, ਇਸ ਮੁਸ਼ਿਬ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਆਬਾਦੀ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੈ ਮੌਜੂਦਾ ਪੀ.ਐਮ. 2.5 ਕਣਾਂ ਦੇ

ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾਂਹ ਹੋਣ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਉੱਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਯਤਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣ ਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਚ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਗੰਦਗੀ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਸਾਲ 2013 ਤੋਂ 2021 ਤੱਕ ਦੁਨੀਆ 'ਚ 59.1 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਹਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਤਰਾ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਬਰਾਬਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼, ਭਾਰਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਚੀਨ, ਨਾਇਜੀਰੀਆ ਅਤੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇਸ਼ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਯਤਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਔਸਤਨ 23 ਵਰ੍ਹੇ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਥੇ

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੱਧ ਹੈ। ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਖਿੱਤੇ 'ਚ ਖਾਸ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਐਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਏਡਜ਼, ਮਲੇਰੀਆ, ਤਪਦਿਕ ਜਿਹੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਕੋਲ ਵੱਡੇ ਫੰਡ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਚਾਰ ਅਰਬ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਖਰਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਅਰਬ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੀ ਉਪਲੱਬਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੀਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਸਿਰਫ਼ 14 ਲੱਖ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਯੂਰਪ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ 3.4 ਕਰੋੜ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਉਪਲੱਬਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 2019 ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ 90 ਲੱਖ ਲੋਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਗਏ। ਇੰਜ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ 66.7 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ, 17 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਚੀਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋਈ। ਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਹਨ। ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਕਾਰਨ 2019 ਵਿਚ 17 ਲੱਖ ਭਾਰਤੀ ਮਰੇ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਰੀਬ 67.4 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਲਾਨਾ ਔਸਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਕਮੀ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੌਨਸੂਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਵਾਲਾ 'ਸਭ ਕੁਝ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਹੀਂ', ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਰਜੀਹ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਸ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ। 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੱਧ ਦੌਰਾਨ 'ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ' ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉੱਚ ਉਪਜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ, ਮਸ਼ੀਨੀ ਖੇਤੀ ਸੰਦਾਂ, ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਹੋਇਆ।

ਡਾ. ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਸਿੰਘ ਤਿਆਗੀ
ਫੋਨ: 98554-46519

1970 ਤੱਕ, ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲ ਅਨਾਜ ਦਾ 70% ਉਤਪਾਦਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 70% ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ 'ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹਰ ਨਵੀਂ ਤਰੱਕੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਕੁਝ ਛੁਪੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ'। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏ, ਪਰ, ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੱਖੇ ਗਏ। ਖਾਦ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ; ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਲਈ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਬਦਲਵੇਂ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਨਾਮਕ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਜੀਨ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਏ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਪਲਾਂਟ (ਜੀ.ਐੱਮ. ਪਲਾਂਟ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪੌਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ ਫੂਡ (ਜੀ.ਐੱਮ. ਫੂਡ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਕਈ ਫਾਇਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਲੋੜ, ਭੋਜਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ, ਕੀੜਿਆਂ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਭੋਜਨ ਟਮਾਟਰ ਦੀ "ਲਾਅਵਰ ਅਵੇਰ" ਕਿਸਮ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਲੰਮੀ ਸ਼ੈਲਫ ਲਾਈਫ ਸੀ ਅਤੇ 1994 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਕੰਪਨੀ ਕੈਲਜੀਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 1995 ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੀਟੀ ਆਲੂ, ਜੀਐਮ ਕੈਨੋਲਾ, ਬੀਟੀ ਮੱਕੀ, ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। 2000 ਵਿਚ, ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਗੋਲਡਨ ਰਾਈਸ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਟਾਮਿਨ ਏ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। 2010 ਤੱਕ, 29 ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 31 ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਆਯਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਮੋਹਰੀ ਦੇਸ਼ ਬਣ ਗਿਆ।

ਭਾਰਤ ਨੇ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਾਲਾ ਸਟੈਂਡ ਲਿਆ ਹੈ। GM ਭੋਜਨਾਂ ਕਾਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜੈਨੇਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਮੇਟੀ (ਜੀ.ਈ.ਏ.ਸੀ.) ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜਾਂ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਇਕਲੋਈ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਫਸਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 2002 ਵਿਚ GAEC ਦੁਆਰਾ ਵਪਾਰਕ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦਾ ਇੱਕ ਜੀਨ (DNA) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੌਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਰਸਾਇਣ ਕਪਾਹ ਦੇ ਗੁਲਾਬੀ ਬੋਲਵਰਮ ਕੀੜੇ ਦੇ ਲਾਰਵੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ

ਵਿਚ ਬੀਟੀ ਕਪਾਹ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਪਾਹ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਸੀ। ਕਪਾਹ ਗੈਰ-ਭੋਜਨ ਫਸਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜੈਨੇਟਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਭੋਜਨ ਪਲਾਂਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 2009 ਵਿਚ GEAC ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਜਨਤਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਫੀਡਬੈਕ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2010 ਵਿਚ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਰਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਵਿਚ ਬੀਟੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਐਲਰਜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਐਂਟੀਬਾਇਓਟਿਕਸ ਦੀ ਬੇਅਸਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ, 12 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, GEAC ਨੇ ਸਰਸੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ DMH-11 ਨਾਮਕ GM ਸਰਸੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ, ਡਾਕਟਰਾਂ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਾਰਕੁਨਾਂ, ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਤੂਫਾਨ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ GEAC ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਲਈ ਨਾਕਾਫੀ ਟੈਸਟਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜੀਐਮ ਫਸਲ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਗਸਤ 2023 ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਵਿਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਸਰਸੋਂ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜੀ ਐੱਮ ਫਸਲਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੋ ਪੱਖ ਹਨ। ਜੀਐਮ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸਮੂਹ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ, ਕੀੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਟਾਕਰੇ, ਬਿਹਤਰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲਫ ਲਾਈਫ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਦੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਕਰਨ, ਵੇਚਣ ਜਾਂ ਬੀਜਣ 'ਤੇ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੀਐਮ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਟਾਲਣ 'ਤੇ ਅਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਜੀਐਮ ਸੋਇਆਬੀਨ, ਐਚਟੀ (ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ) ਕਪਾਹ, ਬੀਟੀ ਬੈਂਗਣ ਅਤੇ ਜੀਐਮ ਸਰਸੋਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਇਸਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੰਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੈਤਿਕ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਸੈੱਟ ਉਠਾਏ ਹਨ: ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ; ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ; ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤੀ ਅਭਿਆਸ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ; ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਦਬਦਬਾ; ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ 'ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀਤਾ'। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਐਮ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਜੀਨ (ਡੀਐਨਏ) ਪਰਾਗ ਰਾਹੀਂ ਨੇੜਲੇ ਜੈਵਿਕ ਫਾਰਮਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜੀਐਮ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੀਐਮ ਮੁਕਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹਨ। ਹੁਣ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜੈਨੇਟਿਕਲੀ ਮੋਡੀਫਾਈਡ (ਜੀਐਮ) ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਆਖਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਜੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜੀਐਮ ਸਰਸੋਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜੀਐਮ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਐਚਟੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)
ਪੱਧਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਘਟਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਲਗਭਗ 4.5 ਸਾਲ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ 1.8 ਸਾਲ ਤੱਕ ਘੱਟ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਲੋਕ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਲਈ ਲੱਕੜ ਅਤੇ ਧੂੰਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਦਯੋਗ ਧੰਦੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿਚ ਟਰੱਕ, ਚਾਰ ਪਹੀਏ ਵਪਾਰਕ ਵਾਹਨ, ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ 55 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

"ਦੀ ਲਾਮੈਟ" ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦਸ ਦੇਸ਼ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਦਸ ਦੇਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਦੇਸ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਰਾਂਸ, ਜਰਮਨੀ, ਬਰਤਾਨੀਆ, ਇਟਲੀ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ, ਸਾਊਥ ਕੋਰੀਆ, ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ, ਜਪਾਨ, ਰੂਸ, ਸ਼ਾਮਲ

ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਿੰਡ-ਏਸਿਡ ਬੈਟਰੀ ਅਤੇ ਈ-ਕਚਰੇ ਦੇ ਪੂਰਨ ਨਿਰਮਾਣ ਚੱਕਰ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਸਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਧਮਣੀਆਂ ਸਖਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਦਿਮਾਗੀ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਫੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਡਵਲਯੂ.ਐਚ.ਓ. (ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ) ਦੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ 10 ਕਾਰਕ ਗਿਣੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਗੰਦਲੀ ਹਵਾ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ, ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਈਧਣ ਦਾ ਅਧੂਰਾ ਜਲਣ, ਵਾਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਪੈਦਾ ਧੂੰਆਂ, ਕਚਰੇ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜਲਾਣਾ, ਖੇਤੀ ਸਬੰਧੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਰਸਾਇਣ ਅਤੇ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਾਫ਼ ਹਵਾ ਗੰਦਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਣ 'ਚ ਤੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਨੰਗੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਵਧਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਪੱਧਰ

ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਸੰਖਿਆ ਤਾਜ਼ੀ, ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਤਿਆਰ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਵਧ ਰਹੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਹਰ ਦਿਨ 9500 ਟਨ ਕਚਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਚਰਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਜਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਬਲੈਕ ਕਾਰਬਨ, ਕਾਲਖ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਪਦਾਰਥ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਦਮਾ, ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਿਰਮਾਣ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿਰਮਾਣ ਬਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਠਾਂ, ਕੰਕਰੀਟ ਜਿਹੇ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਨਾਲ ਧੁੰਦ, ਬਦਬੂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਬੱਚਿਆਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਾਰ ਗੈਸੋਲੀਨ ਜਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ 10 ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਵਾਹਨ ਕਾਰਬਨ ਮੋਨੋਆਕਸਾਈਡ, ਹਾਈਡ੍ਰੋਕਾਰਬਨ, ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਆਕਸਾਈਡ, ਪੀ.ਐਮ. 2.5 ਅਤੇ ਪੀ.ਐਮ. 10 (ਪਾਰਟੀਕੁਲੇਟ ਮੈਟਰ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਇਨਡੋਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਗਰਟਨੋਸ਼ੀ, ਰਸੋਈ ਘਰ 'ਚ ਜਾਂ ਕਮਰੇ 'ਚ ਲੱਕੜਾਂ, ਕੋਲੇ ਦਾ ਜਲਣਾ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2018 ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਮੋਨੀਆ, ਘਰ ਵਿਚ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ 27 ਫੀਸਦੀ ਮੌਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਮੋਨੀਆ ਕਾਰਨ 45 ਫੀਸਦੀ ਮੌਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰਿਪੋਰਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 2020 ਵਿਚ ਘਰੇਲੂ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਹਰ ਸਾਲ 3.2 ਮਿਲੀਅਨ ਮੌਤਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੀੜਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ 2,37,000 ਮੌਤਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਭਿਆਨਕ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ।

ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਆਪੇ ਫੈਲਾਏ "ਮੌਤ ਦੇ ਜੰਤਰ" ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਇੱਛਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਕੀ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਔਖੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਹੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਸਿਲੰਡਰ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹਾਂ?

ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਤੇ ਸਾਂਭਣਯੋਗ ਬਾਲ ਪੁਸਤਕ - ਆ ਨੀ ਚਿਤੀਏ

ਪੁਸਤਕ ਸਮੀਖਿਆਕਾਰ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ)

ਪੁਸਤਕ ਲੇਖਿਕਾ/ ਸ਼ਾਇਰਾ: ਗੁਰਦੀਸ਼ ਕੌਰ 'ਦੀਸ਼' ਗਰੇਵਾਲ

ਗੋਸਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਤਹਿਸੀਲ ਪਾਇਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਕੀਮਤ 200/ ਰੁਪਏ

ਗੁਰਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉਹ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਬਹੁ-ਵਿਧੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਅੰਧੀ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈਆਂ ਹਨ।

ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਜਭਾਵੀ ਬਿਰਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ /

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ)
ਫੋਨ: 94639 89639

ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਜਾਤੇ ਖੁਦ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ -ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਵੇ, ਉਸਦੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰਿਤ ਸਰਬ ਸਾਂਝੇ ਮਾਨਵੀ ਧਰਾਤਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਤਕ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਜ਼ੀ ਕਾਇਨਾਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਕਾਰਾਤਮਿਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਦੋ-ਜਮੁੰ-ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਚਾਰ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਮਲ ਵਜੋਂ ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਉਹ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸੰਸਥਾ 'ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਟ ਨਾਮ' ਵਿਚ ਬੜੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬੁਝਸੁਰਤ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ - ਮੁਹਾਵਰੇ/ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਇਹ ਨਿਰੰਤਰਤਾ, ਸਾਡੀ ਇਸ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ, 'ਆ ਨੀ ਚਿਤੀਏ' ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ; ਜੋ ਆਪਣੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰਾਂ ਸੰਗ ਓਤ-ਪੋਤ ਹੈ : ਮਾਅਰਕੇ ਵਾਲੀ

ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਗੰਭੀਰ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਆਪਣੀ ਸੁਖੈਨ ਭਾਸ਼ਾ, ਕਾਵਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਨਾਜ਼ੁਕ/ਕੋਮਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਜੁਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੀਸ਼ ਗਰੇਵਾਲ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਆਵੇਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਮ-ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਬਣਦਾ ਕਾਵਿ ਧਰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖਕ/ਸ਼ਾਇਰ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰਖਣ/ਸਮਝਣ ਦਾ ਇਹੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਪਦੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਰੂਪ ਦੀ ਸਮਨਵੈਵਾਦੀ ਸਿਰਜਣਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਸੁਤੰ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਵਿਦਵਾਨ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਾ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਖੁਦ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਸੂਖਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ ਦਾ ਇਹੋ ਸਾਹਿਤਕ ਗੁਣ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਹਾਣੀ/ਅੰਗ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ 34 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ 29 ਬਾਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ, ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ, ਸਲੀਕੇ, ਜੀਵਨ ਚੱਜ- ਆਚਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸੰਗ ਲਬਰੇਜ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅਹਿੰਸਾ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਝਲਪਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ; ਆਪਣੇ ਸਮੁੱਚ ਵਜੋਂ ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਮਝ ਗੋਚਰੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਵਿ ਰੰਗ ਐਨੇ ਕਲਾਤਮਿਕ ਸੁਹਜ ਨਾਲ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੋਣ ਵਜੋਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸੰਗਮ ਵੀ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇਪਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤੌਲ-ਤੁਕਾਂਤ ਵਜੋਂ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਛੱਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ('ਆ ਨੀ ਚਿਤੀਏ') ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਅਤੇ ਮਾਂ ਮਮਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰੰਗੀਨ ਦਿੱਖ ਤੇ ਢੁਕਵੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬੀਮਿਕ ਪਾਸਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਸੋਨੇ 'ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਵਾਲਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਸਵੈ-ਹੰਚਾਇਆ ਉਮਰ ਦਰਾਜ਼ ਕਾਵਿ-ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਜੋਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਇਥੇ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ

...ਇਸ 'ਤੇ ਰੁਖ ਤੇ ਪੌਦੇ ਲਾਈਏ, ਹਰਿਆਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਜਾਈਏ। ਦਾਦੀ 'ਦੀਸ਼' ਕਰੇ ਹਰ ਸਾਲ, ਕਰੀਏ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ। (ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਮਾਂ, ਪੰਨਾ 6)

ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਚੇਤਨਾ/ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਵੀ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਹਨ : ਦਾਦੀ 'ਦੀਸ਼' ਕਰੇ ਵਡਿਆਈ, ਆਖੋ , 'ਘਰ ਵਿਚ ਰੋਣਕ ਆਈ' ! ਸਾਰੇ ਮੇਰਾ ਰੱਖਣ ਖਿਆਲ, ਵੱਡੀ ਹੋ ਕੇ ਕਰੂੰ ਕਮਾਲ। (ਨੰਨ੍ਹੀ ਪਰੀ, ਪੰਨਾ 32)

...ਚਿਤੀ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਸਾਰੇ ਦਾਣੇ। ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਖਾਣੇ। ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਹੋਵੇ ਮਿੱਠਾ। ਦਾਦੀ 'ਦੀਸ਼' ਸੁਣਾਇਆ ਚਿੱਠਾ। (ਇਕ ਸੀ ਚਿਤੀ, ਪੰਨਾ 12) ...ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਤੇ ਜਾਨ ਕਿਤਾਬਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਣ ਗਿਆਨ ਕਿਤਾਬਾਂ।

ਪੁਸਤਕ ਸਮੀਖਿਆ

'ਦੀਸ਼' ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨੋ ਯਾਰ। ਕਰੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ। (ਕਿਤਾਬਾਂ, ਪੰਨਾ 24)

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਇਹ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸੀ ਜਾਂ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ; ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਆਲੋਚਕ ਇਸ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬੱਝਵੇਂ ਜਾਂ ਵਿਧੀਵਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਠ ਕੇ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ; ਜਦੋਂ ਕਿ ਨੰਨ੍ਹੇ-ਮੁੰਨੇ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਤੀ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਅੱਜ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇਸ਼ਾਂ/ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਿੱਨੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸੰਕਟਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ। ਮੌਕੇ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਭਾਵਨਾਤਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਸੱਠਵਿਆਂ/ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਹੋ ਕੇ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਹੀ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ/ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੀਸ਼ ਗਰੇਵਾਲ ਵਲੋਂ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਾਰਥਕ ਉਪਰਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ-ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਪਲੇਠੇ ਬਾਲ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨਾਨੀ/ਦਾਦੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਵੀ ਬੜੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ/ ਦਰਿਆਇਲੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਇਹ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ/ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਤੋਹਫਾ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪਾਕੀਜ਼ਗੀ/ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦਾ ਵੀ ਅਹਿੰਸਾ ਕਰਵਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਗੁਰਦੀਸ਼ ਗਰੇਵਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਲ - ਕਾਵਿਧਾਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨੂਠੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਦਿਲੋਂ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਭਵਿੱਖਮੁਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕੋਈ ਸਵੇਰੇ 7 ਕੁ ਵਜੇ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਟਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰ, ਟੇਬਲ ਉੱਤੇ ਫਾਈਲਾਂ, ਫੋਲਡਰ, ਪੈਨ, ਟੀ-ਸਰਟ, ਬੈਗ ਸਜਾ ਕੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਟਾਲ ਉੱਤੇ ਨਿਗੂ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਚਾਰ ਸਟਾਲ ਲੱਗਣੇ ਸਨ ਉਥੇ ਹਾਲੇ ਇਕ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੁ ਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਮਨਜੋਤ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਟਾਲਾਂ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ, ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਂਝ ਹੀ ਬਾਕੀ ਜੁਆਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਖਾਤਰ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ

ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਟਾਂਡਾ
ਫੋਨ: 209 636 0880

ਚਾਰੇ ਜੁਆਨ, ਤਿੰਨ ਸਿਰੇ ਮੋਨੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੇ ਸਾਇਦ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਦਾਹੜੀ ਕੱਟੀ ਹੋਈ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਇੱਕ ਮੋਨਾ ਮੁੰਡਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੋਨ ਫੜੀ ਕੁਝ ਸਕਰੋਲ ਕਰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨੋਂ ਲਾਗੇ ਖੜੇ, ਤੇ ਫੋਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸੀ, ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਜੁਆਨੋ, ਮਨਜੋਤ ਤੇ ਬਾਕੀ ਟੀਮ ਵਾਲੇ ਕਿੱਥੇ ਨੇ, ਲੇਟ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਕੰਮ', ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੁਝ ਫੋਨ ਵਿਚੋਂ

ਇੱਕ ਸਿਜਦਾ

ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਬਿਜ਼ੀ ਨੇ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹੀ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਇਸਾਰੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ, ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਕਿ "ਰੁਕ"। ਮੈਂ ਬੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਹੋਇਆ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ, ਇਕ ਮੋਨਾ ਮੁੰਡਾ, ਫੋਨ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਝਰਨਾਹਟ ਛਿੜ ਸਿਰ ਵੱਲ ਗਈ, ਤੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਮ, ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਮਨ ਏਨਾ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਅਜੀਮ ਤੇ ਅਸੀਮ ਸ਼ਰਧਾ। ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਕਿ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਜਦ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ "ਉੱਜੜ ਜਾਓ" ਕਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ, ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਦਿਲ ਕਰੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਜੁਆਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਛੋਹੋ।

ਕੋਈ ਇਕ ਹਫਤੇ ਤੋਂ, ਮੋਨੇ, ਦਾਹੜੀ ਕੱਟੀ ਵਾਲੇ, ਸਿੱਖ, ਸਹਿਜਧਾਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਭ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। 18-18, 20-20 ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਾ। ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਚਾਓ, ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਰਧਾ, ਵਿਲੱਖਣ ਉਤਸ਼ਾਹ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ, ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ

ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਬੀਜ ਹੈ। ਇਹ ਬੀਜ ਕਦੇ ਨਾ ਗਲਣਾ ਨਾ ਸੜਣਾ। ਹਾਂ, ਧਰਤ ਦੀ ਵੱਤਰ, ਜ਼ਰੂਰ ਅਨੁਕੂਲ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਵੱਤਰ ਦੀ ਗਿਲ, ਬੀਜ ਪੁੰਗਰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਈ ਇਹ ਬੀਜ ਨੇ

ਦਰਖਤ ਬਣਨੋਂ, ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਲੰਗਰ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਅਜੀਮ ਕੌਤਕ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ, ਸਿੱਖੀ

ਸਪਿਰਿਟ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਗਰ ਦੀ ਝੀਲ ਵਿਚਲਾ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਪੰਥ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ, ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਨੁਰਬਿਨਬ

ਚਲਵਾ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ, ਆਖਣਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸਲ ਕਲਾ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਹਰ ਆਏ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝਦਾ

ਹੈ, ਇਹ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸੋਚਣਾ, ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁਆਦ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ। ਇਹ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਵਿਡ ਵਿਚ, ਮਾਸਕ ਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਸਿਲੰਡਰ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ, ਕਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਸੇਵਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰਦੀ ਹੈ।

ਰਾਤ ਨੂੰ, Terra Buena Road ਉੱਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਕੋਈ, ਦਸ ਕੁ ਲੰਗਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਲਾਈਟਾਂ, ਬੋਲੇ ਲੰਗਰ ਛਕ ਰਹੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ "ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ" ਨਾ ਚੇਤੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹਦੇ "ਸਿੱਖ" ਹੋਣ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਖੱਟੀਆਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ, ਬਹੁਤਾਤ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਦੋ ਲੱਖ ਦਾ 'ਕੱਠ ਹੋਵੇ, ਲੰਗਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਟਰੇਆਂ ਫੜ ਕੱਲੇ-ਕੱਲੇ ਨੂੰ ਆਖਣ, "ਆਹ ਛਕੋ ਜੀ", ਪਰ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਭੁੱਖਾ ਨਾ ਮੁੜੇ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤੇ ਕੀ ਕਰੀਏ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਸੱਜਣ ਨੇ ਕੋਈ ਇੱਕ ਪਲ ਦੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਨੈਪਕਿਨ ਵੀ ਫੜਾਇਆ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਪਤੀਲੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਕੜਕੀ ਵੀ ਕਿਓਂ ਨਾ ਮਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸਾਰੇ, ਅਣਖੋਕ ਸੇਵਾਦਾਰੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ, ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ, ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਸਿੱਜਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਿਓ।

ਅਦਾਕਾਰਾ ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਉਰਫ ਜਾਸੂਸ ਜੋਇਆ

ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰਾ ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਐਕਸ਼ਨ ਫਿਲਮ 'ਟਾਈਗਰ 3' ਨਾਲ ਆਣ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਨੇ ਜਾਸੂਸ ਜੋਇਆ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਕੈਟਰੀਨਾ ਨੇ ਇਸ ਕਿਰਦਾਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਲਈ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕੈਟਰੀਨਾ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕਈ ਸਟੇਟ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਫਿਲਮ 'ਟਾਈਗਰ 3' ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਜੋਇਆ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਪਾਲਣ-ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਰੱਖਿਅਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।" ਕੈਟਰੀਨਾ ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਟਾਈਗਰ 3' ਦੇ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਐਕਸ਼ਨ ਸੀਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਫਿਲਮ 'ਟਾਈਗਰ 3' ਆਇਤਿਆ ਚੋਪੜਾ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਮਨੀਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹਨ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ 'ਤੇ 44.50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਅਤੇ ਇਮਰਾਨ ਹਾਸ਼ਮੀ ਵੀ ਹਨ।

ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਿਲਮੀ ਕਰੀਅਰ ਦਾ ਆਰੰਭ 2003 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਬੂਮ' ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। 'ਨਮਸਤੇ ਲੰਡਨ', 'ਅਪਨੇ', 'ਪਾਰਟਨਰ', 'ਵੈਲਕਮ', 'ਰੋਸ', 'ਸਿੰਘ ਇਜ਼ ਕਿੰਗ', 'ਦੇ ਦਨਾ ਦਨ', 'ਰਾਜਨੀਤੀ', 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾ ਮਿਲੇਗੀ ਦੁਬਾਰਾ', 'ਬੱਡੀਗਾਰਡ', 'ਅਗਨੀਪਥ', 'ਏਕ ਥਾ ਟਾਈਗਰ', 'ਧੂਮ 3', 'ਟਾਈਗਰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ' ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ।

-ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ

ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਲਾ

ਅਦਾਕਾਰਾ ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ ਸੇਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਉਸ ਲਈ ਸਫਲ ਹੋਣ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 'ਬੀਬੀ ਨੰਬਰ-1', 'ਫਿਲਹਾਲ', 'ਆਖੇ' ਅਤੇ 'ਮੈਂ ਹੂੰ ਨਾ' ਜਿਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ ਸੇਨ ਪੰਜ ਸਾਲ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ 2020 ਵਿਚ 'ਡਿਜ਼ਨੀ ਪਲੱਸ ਹੋਟਸਟਾਰ' 'ਓ.ਟੀ.ਟੀ. ਪਲੈਟਫਾਰਮ' 'ਤੇ 'ਆਰਿਆ' ਨਾਲ ਵਾਪਸੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ ਸੇਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਸਫਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਫਲ ਹੋਣ ਲਈ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ

ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।" ਸੇਨ ਦੀ ਲੜੀ 'ਆਰਿਆ' ਦਾ ਤੀਜਾ ਸੀਜ਼ਨ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ 'ਡਿਜ਼ਨੀ ਪਲੱਸ ਹੋਟਸਟਾਰ' 'ਤੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਮ ਮਾਧਵਾਨੀ ਅਤੇ ਸੰਦੀਪ ਮੋਦੀ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਇਆ 'ਆਰਿਆ' ਡੱਚ ਲੜੀ 'ਪੈਨੋਜ਼' ਦਾ ਰੀਮੇਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ ਸੇਨ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਯਤਨ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਚੋਣਵੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੁਸ਼ਮਿਤਾ ਸੇਨ ਨੇ 18 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਿਸ ਯੂਨੀਵਰਸ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 1996 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਦਸਤਕ' ਨਾਲ ਫਿਲਮੀ ਕਰੀਅਰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ।

-ਆਮਨਾ ਕੌਰ

ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ

ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹਿੰਦੀ ਸਿਨੇਮਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਚੋਪੜਾ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ; ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਸਿਨੇਮਾ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਬੰਬੇ (ਮੁੰਬਈ) ਤੱਕ ਦਾ ਰਸਤਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਫਿਲਮੀ ਕਾਮਾ ਕਦੇ ਬੱਕਿਆ ਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਲਬੂਤੇ ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ 22 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਐੱਮ.ਏ.

ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ
ਫੋਨ: +91-98145-07693

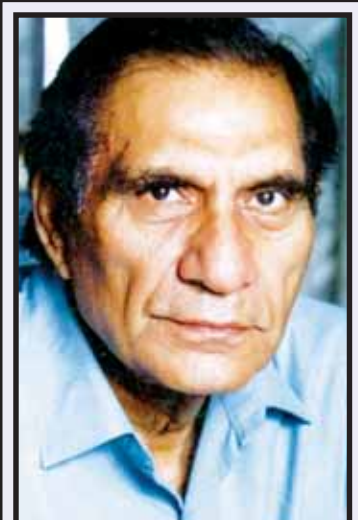
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਿਟਰੇਚਰ ਵਿਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਫਿਲਮੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਜਨੂੰਨ ਨੇ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਫਿਲਮ 'ਚਾਦਨੀ ਚੌਕ' ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਫਿਲਮੀ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਕੇ।

ਬੀ.ਆਰ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੰਮੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਨੇਕਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇੱਥੇ ਆਪਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਨੇਮਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੇਧਾਤਮਕ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ 'ਕਾਨੂੰਨ', 'ਸਾਧਨਾ', 'ਇਤਫਾਕ', 'ਆਦਮੀ ਔਰ ਇਨਸਾਨ'। 'ਗੁੰਮਰਾਹ' ਤੇ 'ਵਕਤ' ਵੀ ਚੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਪਰ ਇੱਥੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗੇ, ਉਹ ਹਨ 'ਨਿਕਾਹ' ਤੇ 'ਇਨਸਾਫ ਕਾ ਤਰਾਜੂ'। 'ਨਿਕਾਹ' ਵਿਚ ਰਾਜ ਬੱਬਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਨਵੇਂ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਤੇ ਗਾਇਕਾ ਸਲਮਾ ਆਗਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋ ਪ੍ਰੇਮੀ (ਦੀਪਕ ਤੇ ਸਲਮਾ) ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੱਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਬੀਤਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ਼ ਕਰਵਟ ਲੈਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਰੇਤਾਂ ਪੈਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੂੰ-ਤੂੰ ਮੈਂ-ਮੈਂ ਤੋਂ ਹੱਥੋਪਾਈ ਤੱਕ ਵੀ ਗੱਲ ਵਧਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਰਮਿਆਨ ਸਲਮਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਸ ਮੌੜੇ 'ਤੇ ਰਾਜ ਬੱਬਰ ਨਾਂ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਲਮਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਲਮਾ ਦੀਪਕ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਲਮ ਦਾ ਕਲਾਈਮੈਕਸ ਦੇਖਣਯੋਗ ਹੈ। ਸਲਮਾ ਚੀਕ ਉੱਠਦੀ ਹੈ, "ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਫੇਰ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮਰਦ ਸਮਾਜ ਦਾ ਚਲਨ ਦੋਖੇ, ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਖ਼ਸ ਮੈਨੂੰ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝੇ ਦੋ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਘਿਰ ਗਈ, ਨਾ ਇਸ ਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਨਾ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਹੋਈ? ਔਰਤ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵੇ? ਕੀ ਔਰਤ ਕਠਪੁਤਲੀ ਹੈ?" ਇਸ ਕਲਾਈਮੈਕਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਸੁੰਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਤੇ

ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਨੇਮਾ ਆਲੋਚਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮਕਰਨ 'ਤਲਾਕ, ਤਲਾਕ, ਤਲਾਕ' ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਬੀ.ਆਰ. ਨੇ ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ- 'ਨਿਕਾਹ'।

ਫਿਲਮ 'ਇਨਸਾਫ ਕਾ ਤਰਾਜੂ' ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਮਨ ਤੇ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪਹਿਲੀ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹਟ ਕੇ ਸੀ। ਮਾਡਲ ਜੀਨਤ ਅਮਾਨ ਉੱਪਰ ਰਾਜ ਬੱਬਰ ਫਿਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਦਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ

ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ।

ਹੈ ਬਲਕਿ ਇੰਦਾ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਿਤਲੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖੰਭ ਮਰੋਤਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਨਾਪਾਕ ਇਰਾਦੇ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਵੀ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਇਕਾ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਲੜਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਵਾਸਤੇ ਲੜਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਨਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਏਥੇ ਹੀ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਨਤ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਪਦਮਨੀ ਕੋਹਲਾਪੁਰੀ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨਾਬਾਲਗ 'ਤੇ ਵੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਯਯਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਦਮਨੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੇ ਫੇਰ ਡਰਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਸੂਮ, ਨਾਬਾਲਗ ਅਤੇ ਬੇਵੱਸ ਲੜਕੀ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦੀ ਸੀ? ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸੀਨ ਨੂੰ ਚੋਪੜਾ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਨੇ ਚਟਖਾਰੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੀ ਕਰ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਰਾਵਣ ਜਾਂ ਹਰਨਾਕਸ ਵਗੈਰਾ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣ, ਅਖੀਰ ਜਿੱਤ ਤਾਂ ਬਦੀ 'ਤੇ ਨੋਕੀ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਆ ਗਰਜਦਾ ਹੈ। ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿਰਦਾਰ ਰਾਜ ਬੱਬਰ ਦਾ ਬੱਧ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪੱਖ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਲੰਮਾ ਡਾਇਲਾਗ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ, "ਮੈਂ ਫੌਜ ਵਿਚ ਰਿਹਾ, ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਛੱਕੇ ਛੁੜਾਏ ਤੇ ਮੇਰੀ ਵਰਦੀ 'ਤੇ ਤਗਮੇ ਤੇ ਤਗਮੇ ਲੱਗਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਅੱਜ? ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੈਨੂੰ

ਕੋਈ ਵੀ ਤਗਮਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਬਾਹਰੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ? ਅੱਜ ਘਰ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਪਛੁਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਇਸ 'ਤੇ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।"

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੌੜ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਚੋਪੜਾ ਦਾ ਅਕਸ ਇਸਤਰੀ ਪੱਖੀ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫਿਲਮ 'ਬਾਗਬਾਨ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪਾਂ ਕਦੀ ਫੇਰ ਕਰਾਂਗੇ ਪਰ ਚੱਲਦੇ ਚੱਲਦੇ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਮਤਿਭ ਬਚਨ ਆਪਣੀ ਨਾਵਲੀ ਰਚਨਾ 'ਬਾਗਬਾਨ' ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੋਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਵੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਆਫ਼ੀ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਮਤਿਭ ਬਚਨ ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਅਗਾਂਹ ਟੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ- "ਜੋ ਬੱਚੇ ਅਪਨੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ, ਉਨਹੇ ਮੈਂ ਕਭੀ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ।" ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਫਿਲਮ ਦਾ ਵਧੀਆ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਫਿਲਮਾਂ ਕਰ ਕੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਵਕੀਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਟੀਵੀ ਲੜੀਵਾਰ 'ਮਹਾਂਭਾਰਤ' ਤੇ 'ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਜ਼ਫਰ' ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਸ਼ਖ਼ਸ 94 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ 5 ਨਵੰਬਰ 2008 ਨੂੰ ਰੁਖ਼ਸਤ ਹੋ ਗਿਆ।

GURDWARA GURU NANAK DARBAR

1610 West Street, Southington, CT 06489, Tel: (860) 621-3015

Temporal & Spiritual
Balance of Authority

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮ

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਧੁ ਜਗਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ ॥

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ,

1610 ਵੈਸਟ ਸਟਰੀਟ, ਸਾਉਥਿੰਗਟਨ, ਕਨੈਕਟੀਕਟ ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਧੂਮ ਧਾਂਮ ਨਾਲ 25 ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ 3 ਦਿਸੰਬਰ 2023 ਤਕ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੀ॥

25 ਨਵੰਬਰ, ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 6:00 ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਆਰੰਭ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਗ 27 ਨਵੰਬਰ, ਸੋਮਵਾਰ ਸ਼ਾਮ 6:00 ਵਜੇ ਪੈਣਗੇ॥

ਤਿਠੇ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਸਜਣਗੇ – ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਕਥਾ ਵੀਚਾਰ ਹੋਣਗੇ॥

ਕੌਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕੀਰਤਨੀਏ ਭਾਈ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਕਥਾਵਾਚਕ ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਦੰਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲਵਰ ਵਾਲੇ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰਣਗੇ ਜੀ॥

ਨਵੰਬਰ 24, 26, 27 ਅਤੇ ਦਿਸੰਬਰ 1 ਤੇ 3 ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਹਰਿਦੰਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲਵਰ ਵਾਲੇ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਥਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਗੇ ਜੀ॥

3 ਦਿਸੰਬਰ, ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ 8:00 – 10:00 ਵਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣਗੇ॥

ਗੁਰੂ ਕੇ ਅਤੁਟ ਲਗੰਗ ਵਰਤਣਗੇ॥

ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚੋ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆ ਖੁਸ਼ੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਜੀ॥

ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹੋਡ ਗ੍ਰੰਥੀ: (860) 621-3015

ਸ. ਬ੍ਰਹਮ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਧਾਨ
(203) 246-5405

ਸ. ਕਵਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਕਤਰ
(860) 478-0080

ਸ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਖਜਾਨਚੀ
(203) 516-8947

ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਚੇਅਰਮੈਨ
(860) 716-6967